

1. GİRİŞ VE AMAÇLAR

1.1. Giriş

İş kazaları, gerek sıklığı ve gerekse sakatlık ve ölüm başta olmak üzere ciddi sağlık sorunlarına yol açan sonuçları nedeniyle önemli bir halk sağlığı sorunudur.

Kapitalist üretim tarzı içinde, sermaye birikim süreçlerinin doğal bileşeni olarak, daha geniş çaplı, entegre ve karmaşık endüstri ilişkileri toplumsal yaşamın temel belirleyicisi olarak varlığını geliştirmeye devam ediyor. Büyüyen ve karmaşıklaşan bu endüstri ilişkileri içinde, toplumun çok büyük bir kesimi, işçi sınıfı bir özne olarak yer alamıyor. Kar ve rekabet sarmalında büyüyen kapitalist üretim, bu toplumsal kesim için, çok ciddi sağlık risklerini de beraberinde getiriyor. İş akışı, iş ortamı, iş akışı içindeki ham madde, ara mallar, ürün, vb. gibi faktörler sağlık risklerinin ana kaynaklarını oluşturuyor. Bu risklerin gerçekleşmesiyle açığa çıkan en temel sağlık sorunlarından birisi de iş kazalarıdır.

Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ)'nün verilerine göre, dünyada her yıl yaklaşık 250 milyon iş kazası olmakta, 160 milyon meslek hastalığı oluşmakta ve iş kazası ve meslek hastalıkları nedeniyle 1.2 milyon kişi hayatını kaybetmektedir (Yılmaz, F. 2009).

Ülkemizde, iş kazalarına ilişkin sağlıklı verilere ulaşmak zordur. Bunun bir nedeni kayıt dışı istihdamın neredeyse toplam istihdamın yarısına ulaşması (Bağımsız Sosyal Bilimciler, 2005), (Yılmaz, F. 2009), bir diğer nedeni de bildirim eksikliğidir. Buna rağmen, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) yıllık istatistikleri iş kazaları için önemli bilgiler içermektedir. Bu istatistiklerin 2008 yılına ait verilerine göre, ülkemizdeki iş kazası sayısı 72.963'dür. Bu iş kazalarının sonucunda da 865 işçi hayatını kaybetmiştir (www.sgk.gov.tr, 2010).

İnşaat sektörü, kendine özgü yapısıyla, işçi sağlığı alanında diğerlerinden farklı bir yer tutmaktadır. Bu sektörün diğer sektörlerden farklı olmasının başlıca nedeni, her uygulamanın birbirinden farklı olması ve bu yüzden her uygulamada değişik çalışma koşullarıyla ve farklı risklerle karşı karşıya kalınmasıdır. Bu sektör, yüksek ölümcül ve ölümcül olmayan yaralanma oranları ile tehlikeli bir sektördür (Welch et al. 2005). Sektördeki ortalama günlük çalışma süreleri ülkemizde olduğu gibi başka ülkelerde de diğer sektörlerden fazladır (Dong, X. 2005). İnşaat sektörü yalnızca bir yapı süreci değildir. Boya, çevre düzenlemesi, elektrik, sıva, taş, asfalt, hafriyat işleri gibi farklı işleri barındıran karmaşık bir alandır.

İnşaat sektörü, ülkemizde, özellikle son dönemlerde bir yükseliş içindedir. Bu durum, çok sayıda işçinin bu sektörde istihdamını getirmektedir. Bu sektördeki istihdamın iki temel özelliğine de dikkat çekmek, araştırmanın konusu açısından önemlidir. Birincisi,

inşaat sektöründe taşeron usulü çalışmanın çok yaygın oluşu, ikincisi de, bu sektörde çalışan işçilerin büyük çoğunluğunun vasıfsız – düşük eğitilmiş işçi özelliği taşımasıdır (Güranlı, 2008).

Güvencesiz ve kısmi süreli çalışmalar işletmede emek gücü devir hızını yükseltmektedir. Emek gücü devir hızının yüksek olduğu işletmelerdeki işçilerin vasıf düzeyi daha düşük olup, işe yeni giren her işçinin işe uyum sürecinde kazaya maruz kalma olasılığı deneyimli işçilere göre daha yüksektir (Yılmaz, F. 2009).

Gerek UÇÖ'nün dünya çapındaki verileri ve gerekse, - tüm yetersizliklerine rağmen – SGK'nin verileri, sorunun yaygınlığını ve ciddiyetini ortaya koymaktadır. Ve yine, inşaat sektörünün kendine özgü yapısı, etkilediği diğer sektörler, istihdam boyutu ve bu sektörde çalışan işçilerin niteliği, ayrıca, bu sektörde yaşanan kaza sıklığı, şiddeti ve bildirim sorunu büyük önem taşımaktadır. Bu sayılanlar, hem tespit, hem de iyileştirme açısından yapılması gerekenlerin zaman geçirmeden yapılması gerektiğine de işaret etmektedir.

1.2. Amaçlar

Bu araştırma ile kısa erimde, inşaat sektöründeki işçilerin demografik özellikleri ile kaza sıklığı ve kaza tiplerini saptayarak güncel veriler elde etmek ve öncelikli olarak alınması gereken önlemleri belirlemek amacı taşınmaktadır.

Uzun erimde ise; sektörün, endüstri ilişkileri içindeki yapısal / toplumsal karakterinin vurgulanmasıyla, iş kazalarının temel kökenlerinin ortadan kaldırılması için gerekli politikaların üretilmesine katkıda bulunmak amaçlanmaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. İşçi Sağlığı ve Toplumsal Süreç

İşçi sağlığı uygulamaları, işçilerin, çalışma koşullarından kaynaklanan sağlığı bozucu etkenlerden korunmasını amaçlar.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunun değişik aşamalardan geçerek günümüzdeki bilimsel anlamını kazanması çok uzun bir tarihsel süreç içinde olmuştur (Yılmaz, G. 2008). Bu uzun tarihsel süreç içinde, işçi sağlığı ve iş güvenliğine dönük uygulamalar, esas olarak üretim ilişkilerinin seyrine bağlı olarak şekillenmiştir. Sermaye birikim süreçlerinin belirleyici olduğu bu akış içinde, işçi sağlığı konusu, bir sosyal politika uygulaması olarak gelişimini sürdürmüştür. Sosyal politikaların, değişimi ve uygulanabilme nedenlerini daha rahat algılayabilmek için o dönemin üretim ilişkilerinin durumuna, sınıflar arası güç dengelerine ve siyasal süreçlerine yakından bakmak gerekir (Kurt, 2000).

İşçi sağlığı ve toplumsal süreç başlığını taşıyan bu bölüm, üretim ilişkilerinin değişim dinamiklerini temel alan bir çizgiyi izleyerek işlenecektir. Böyle bir tutum, işçi sağlığı olgusunun tarihsel – toplumsal sürecinin daha nesnel olarak anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu bakış açısıyla süreci işlerken, bölümlerimiz, sanayi devriminden 1940'lara, 1950 – 1980 arası dönem ve günümüz şeklinde üç bölümde ele alınacak, işçi sağlığı bağlamında iş kazaları, belirleyici etkeni üretim ilişkileri olan toplumsal – tarihsel süreç içinde değerlendirilecektir. Sanayi Devrimi öncesine ise çok kısa bir özet olarak değinilecektir.

2.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi - Dünya

Çalışanların sağlığı ve çalışma koşulları arasındaki ilişki çok eskilerden beri bir inceleme konusu olmuştur. İlkel üretim koşullarından, günümüzün ileri teknoloji kullanan karmaşık üretim ilişkilerine gelene kadar hem ilişkilerde, hem kullanılan aletlerde ve hem de çalışma ortamlarında çok büyük değişimler yaşanmıştır. Ve her aşamada farklı çeşitlilik ve boyutta maruziyet ve zorlanmalar görülmüştür. Bütün bu süreçte, her zaman bu konuya ilgi duyan bilim insanları olmuştur.

Bu bölümde, bu zengin tarihin tüm gelişmelerinden söz etmeyecek, sadece, sanayi devriminin ilk yıllarını da kapsayan bazı çalışmalardan örnekler vereceğiz. Tarihçi Herodot, ilk kez, çalışanların daha verimli olmaları için iyi beslenmeleri gerektiğine dikkat çekmiştir. Aristotle (M.Ö.384-222) koşucuların hastalıklarından söz etmiş, Hipococrates (M.Ö.460-370) kurşun zehirlenmesinin başlıca belirtilerine, Juvenal (M.S. 60-140) ise ayakta durarak çalışanların varislerine işaret etmiştir.

XV. ve XVI. yüzyıllarda bilim ve teknoloji alanında önceki yüzyıllara göre önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde yaşayan iki hekim; Agricola ve Paracelsus, meslek hastalıklarının boyutları ve şiddeti konusundaki çalışmalarıyla, madencilerin sosyal durumlarında olumlu değişiklikler sağlamışlardır. Georgius Agricola (1494-1555) “De Re Metallica” adlı 12 ciltlik kitabında madenci hastalıklarını ve korunma yollarını anlatmıştır.

İsviçreli Paracelsus (1493-1541) “On Miners’ Sickness and Other Miners’ Diseases” adlı üç ciltlik kitabında madencilerde görülen akciğer hastalıkları ile madenlerin eritilmesi işlerinde çalışanların sorunlarına ve civaya bağlı olarak gelişen sağlık sorunlarına yer vermiştir.

İtalyan klinikçisi Dr. Bernardini Ramazzini (1633-1714) ilk kapsamlı meslek hastalıkları kitabını “De Morbis Artificum Diatriba” yazan kişi olarak “iş sağlığının babası” olarak günümüzde de anılmaktadır. Dr. Ramazzini, hasta muayenesi sırasında “**Ne iş yapıyorsun?**” sorusunun yerleşmesini sağlayan hekim olarak tarihe geçmiştir.

Thomas Percival (1740-1804) İngiltere’de gençlerin çalışma koşulları ve süreleri hakkındaki raporu ile “Çocukların Bedeni ve Manevi Sağlıkları Hakkındaki 1802 Kanunu” adlı ilk fabrika yasasının çıkışına katkı sağlamıştır.

Percival Pott (1714-1788) 1775 yılında baca temizleyicileri arasında, topluma oranla daha büyük sıklıkla görülen skrotum kanserlerinin başlıca nedenlerinden birinin yapılan iş olduğunu ortaya koymuştur.

Charles Turner Thackrah (1795-1833) İngiltere’de meslek hastalıkları ile ilgili ilk kitabı yazmıştır. John Thomas Arlidge (1822-1899) çanak çömlekçilerin hastalıkları ile ilgili çalışmaları sürdürmüş, çini ve toprak ürünleri üretimiyle uğraşan fabrikalara işyeri hekimi atanmasını sağlamıştır. Bugün çevre sağlığının kurucusu olarak anılan Edwin Chadwick (1800-1884) 1842 yılında “Çalışanların Çevre Sağlığı Koşulları” adlı bir rapor hazırlamıştır.

Alice Hamilton (1869-1970) Amerika Birleşik Devletlerinde işçilerin sağlığının korunması ve işyerlerinde yüksek düzeyde sağlık gözetimi sağlanmasına öncülük etmiş bir hekimdir. F.F.Erisman (1842-1915) Rusya’da çevre sağlığı biliminin kurucularından biridir.

2.1.2. Sanayi Devrimi Öncesi – Osmanlı İmparatorluğu

Ülkemizde çalışma koşullarını düzenlemeyi hedefleyen ilk yazılı metin 1865’de yayınlanan ve kömür madenlerindeki çalışma koşullarını düzenleyen Dilaver Paşa Nizamnamesidir. 1869 tarihli Maaddin Nizamnamesi de, iş güvenliği ile ilgili bazı koruyucu hükümleri içermektedir. Maaddin Nizamnamesindeki iş güvenliği ile ilgili bazı önemli hükümleri aşağıdaki gibi özetlemek olanaklıdır :

- Madende iş kaza olasılığına karşın önlemler alınması olanaklıdır
- İş kazası halinde hemen görevli memura veya maden mühendisine haber ve bilgi verilmesi,
- Maden işleticilerin madenlerde bir eczane ve doktor bulundurmaları,
- İş kazasına uğrayan işçilere ve ailelerine mahkeme tarafından kararlaştırılan bir tazminat ve yardım parası verilmesi.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili daha kapsamlı yasal düzenlemelere rastlamak mümkün olmamıştır.

2.1.3. Sanayi Devrimi ve Sonrası – Dünya

İşçi sağlığı olgusunun gelişim seyrini en sağlıklı izleyebilmenin yolunun, bu olgunun bağrında geliştiği ve onun doğrudan ürünü olduğu üretim ilişkilerini temel almaktan geçtiğini vurgulamıştık. Bu süreç, kuşkusuz uzun bir tarihsel geçmişe sahip olmakla birlikte, bu çalışmada, kapitalizmin önemli bir hamle yaptığı ve etkinliğini dünya çapında hissettirdiği dönemin başlangıcı olarak sanayi devrimini alacağız ve ona özel bir vurgu yapacağız.

Britanya’da, 18.yüzyılın ikinci yarısından 19.yüzyılın ilk yarısına kadar olan dönemde gerçekleşen hızlı toplumsal, iktisadi, demografik ve teknolojik değişikliklerin yaşandığı (Marshall, 1998), su ve odun üzerine kurulu bir ekonomiden, kömür ve demir üzerine kurulu bir ekonomiye geçişin (Tanilli, 1989) olduğu süreç, sanayi devrimi olarak adlandırılır. Bu dönemde yaşanan iş yaşamına ilişkin köklü gelişmeler, çalışma ortamı ve kullanılan maddeler açısından da önemli değişimler yaratmıştır.

1811’de toplam aktif nüfusun % 35’i tarımda, % 45’i sanayide, % 20’si hizmet sektöründe çalışırken, 1841’de aynı paylar, sırasıyla % 20, % 43 ve % 37 olmuştur (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi).

1760 – 1830 dönemi, genellikle sanayi devriminin birinci evresi olarak değerlendirilir. Bu dönem, büyük icatlarla, üretimin örgütlenmesinde köklü değişikliklerle, karayolları ve kanal taşımacılığındaki gelişmelerle, kentlerin büyümesi ve yeni “sınai” kentlerin ortaya

çıkışları ve ulusal hasıladaki hızlı artışlarla nitelenir. Bu evrenin sermaye birikim tarzı büyük ölçüde pamuklu dokuma üretimine bağlıydı. Bu evrede, sömürü oranlarının had safhaya çıkması ve eldeki teknoloji ile verimin artırılmasının da mümkün olmaması nedeniyle düşen kar oranlarının oluşturduğu kapitalist krizden çıkış için kapitalistler yeni yatırım alanlarına yöneldiler : madencilik ve demir – çelik sanayi (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi).

Dokumacılığın aksine demir – çelik sanayi bir üretim malları sanayidir; bu yönüyle, bu alandaki gelişmeler demir – çelik ürünlerinden (ya da bunların ikame edebileceği ürünlerden) yararlanan diğer bütün işkollarındaki üretim sürecini de dönüştürür. Britanya'nın toplam ihracatında sermaye mallarının payı 1827 – 29 yılları arasında %8.7 iken, 1840 – 42'de %11.3'e, 1857 – 59'da ise %22'ye çıkmıştır. Yani, 1860'lara doğru toplam ürün ihracatının beşte birini makine, teçhizat ve işlenmiş oluşturmaya başlamıştır. Sanayi Devrimi'nin birinci evresini mümkün kılan sermaye, genellikle, arkadaşlık ve akrabalık gibi gayri resmi ilişkiler aracılığıyla sağlanıyordu. Demir – çelik sanayinin gerektirdiği sermayenin büyüklüğü, hem bankacılığın hem de sermaye piyasasının (borsaların, anonim şirketlerin, vb.) gelişmesine yol açtı. Kısacası Sanayi Devrimi'nin ikinci evresi, yalnızca yeni teknoloji ve üretim süreçlerinden doğrudan etkilenenlerin hayatını dönüştürmekle kalmadı. Bir yandan demiryolları mesafeleri kısaltıp, dünyanın ölçeğini, hayatın temposunu değiştirirken, diğer yandan bankaların yarattığı küçük tasarrufları değerlendirme imkanı, birbirleriyle hiçbir zaman görüşmemiş, hiçbir somut ilişki kurmamış insanların kaderlerini sıkı sıkıya birbirlerine bağladı, belki de ilk kez tek bir dünyadan söz edilebilmesini mümkün kıldı (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi).

Manifaktür üretiminin yerini kitlesel üretimin alması sonucu üretim sürecinde çalışacak insana gereksinim giderek artmış, bu nedenle kırsal bölgelerden kentlere göçler başlamıştır. Alt yapı gereksinimleri bakımından büyük insan kitlesinin barınmasına uygun olmayan bu yeni kentlerde sağlıklı konut ve çevre koşulları sağlanamamış, beslenme sorunları ortaya çıkmış ve salgın hastalıklar artmıştır. Sanayi devrimi sonucu yaşanan gelişmelerin yarattığı toplum üzerindeki bu olumsuz etkiler çalışma yaşamında da görülmüştür. İşçiler fabrika ve maden ocaklarında çok kötü koşullarda iş kazalarına ve meslek hastalıklarına neden olabilecek etkilere maruz kalarak günde 16-18 saat gibi uzun süreler çalıştırılmışlardır. Üretim tekniği geliştikçe makinelerin hızı da artmış, buna karşılık gerekli korunma önlemleri alınmamıştır (Aslan, 2008).

Hızlı ve alt yapı açısından yetersiz kentleşme, olumsuz çalışma koşulları ve uzun iş saatleri sonucu işçiler,“..... kötü beslenmekte, iyi barınmamakta, “fabrika ateşi” ve veremden kıvrınmaktadır” (Tanilli, 1989).

20. yüzyılın başlarında, 1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle, dünyada iki ekonomik – siyasal sistem oluştu, kapitalist ve sosyalist sistem. “Birincisi kitleler içinde meşruiyeti (ciddi biçimde) zedelenmiş, yoğun bir işsizlik yaşayan, yoksulluk sınırında düşük ücretlerin geçerli olduğu, sendikaların sistem dışında tutulduğu, sigortasız ve sendikasız çalıştırmanın yaygın olduğu, eğitim, sağlık gibi hizmetlerin paralı olduğu, işsizlik sigortasının ve başka koruma mekanizmalarının bulunmadığı kapitalist dünya, ikincisi ise, 1917'de Rusya'da yapılan devrimle kurulan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin temsil ettiği, dünya işçileri içinde büyük bir umut dalgası yaratan, kapitalist dünya içinde bile büyük bir kitlesel desteğe sahip, işsizlik sorununu çözmüş ,eğitim, sağlık ve diğer kamusal hizmetlerin ücretsiz olduğu sosyalist dünya (Kurt, 2000).

Sosyal politikaların sanayi devrimi ile anılan bölümüne deneyim kazanma / başlangıç aşaması denilebilir. Birinci Paylaşım (Dünya) Savaşı, Ekim Devrimi ve 1929 Ekonomik Bunalımı bu dönemin belli başlı olaylarıdır. Bu veriler ışığında 1930 – 1949 yılları arasında sağlamaştırma dönemi yaşanmış ve bu dönemde kapitalizmin geleceğini “güvence” altına almak için “toplumsal uzlaşmanın” üç yapı (ayak) üzerinde oturması gerektiği saptaması yine burjuvazinin “bilim” insanları tarafından sahipleri adına ifade edilmiştir. Bunlar; **i.** kapitalist ekonomi, **ii.** siyasal demokrasi ve **iii.** sosyal devlettir (Koray ve Topçuoğlu, 1995, alıntı Hamzaoğlu ve ark. 2000).

Sanayi Devrimi ile başlayıp, 1950'lere kadar süren dönemi ele aldığımız bu bölümde, bugün dünya ölçeğinde önemli bir yere sahip olan UÇÖ'den de bahsetmek gereklidir. İlk kez, Ağustos 1897'de 14 ülkenin hristiyan işçi örgütlerinin Zürih'te Birinci Uluslararası İşgücü Koruma Kongresi'ni toplamasından, bugünkü yapısına gelene kadar birçok aşamadan geçti. Temmuz 1898, Uluslararası Çalışma Birliği (IALL), 1 Mayıs 1901, Uluslararası Çalışma Bürosu, 1919, Leeds Konferansı önemli duraklardır. Bugünkü UÇÖ'nün, Leeds Konferansı kararı sonucu kurulduğu söylenebilir (Şenkal, 2006). İlk konferansını, 40 ülke temsilcisinin katılımıyla 1919 yılında, Washington'da yapan UÇÖ, 1946 yılında Birleşmiş Milletler'in bir uzmanlık kuruluşu oldu.

“Yaygın kanının aksine”, UÇÖ, işçi, işveren ve hükümet temsilcilerinden oluşan bir yapıya sahiptir. Yapısı gereği her zaman bir orta yol arayışında olan bu örgütün bulduğu yollar sürekli “sermayenin otobanına” çıkmaktadır (Yılmaz, Gaye. 2001), (Şenkal, 2006).

2.1.4. Sanayi Devrimi Sonrası - Türkiye

Sanayi Devriminden başlayıp, 1950'lere ulaşan bu süreçte vurgulanacak en önemli tarihsel gelişme, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıdır. Özellikle 20.yüzyılın başından başlatılabilecek 50 yıllık süreci, önemini yukarıda vurguladığımız ekonomik gelişmeler bağlamında, Korkut Boratav'ın "**Türkiye İktisat Tarihi**" adlı kitabında yaptığı gibi, niteliği isimlerinde belirtilen dört farklı dönem olarak değerlendirmek doğru olacaktır;

- 1.Devrim ve savaş 1908 – 1922,
2. Açık ekonomi koşullarında yeniden inşa 1923 – 1929,
3. Korumacı-devletçi sanayileşme 1930 – 1939 ve
4. Bir kesinti-ikinci dünya savaşı 1940 – 1945 (Boratav, 2009).

Bu dönemde, işçi sağlığı alanında yapılan en önemli düzenleme, 1930 yılında yürürlüğe giren 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Yasası'dır. Bu yasa her şeyden önce geniş kapsamı ve bugün bile geçerliğini koruyan akılcı düzenlemeleri nedeniyle önemli ve değerlidir. İşçi sağlığı ile ilgili düzenlemeler, 309 maddeden oluşan bu yasanın 7. babında ve 173 – 180. maddelerinde bulunmaktadır. Bu maddelerde; çocuk işçiliği, kadın işçiliği, gece çalışması ve işyerinde hekim bulundurulmasına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Ancak üzülmek gerekir ki, günümüzde, Yasa'nın, halk sağlığı uygulamalarına dönük çok önemli hükümleri yaşama geçirilememekte, yeterli denetim yapılmamaktadır.

Bu Yasa'dan da önce, 02.01.1924 tarih ve 394 sayılı Hafta Tatili Yasası'ndan söz etmek gerekir. Bu Yasa, işçi sağlığı alanında Cumhuriyet tarihinin ilk yasasıdır. 1926 yılında yürürlüğe giren Borçlar Yasası'nın 332. Maddesi, patronun iş kazaları ve meslek hastalıklarından doğan hukuksal sorumluluğunu getirmiştir. Yine, yukarıda değindiğimiz Umumi Hıfzıssıhha Yasası ile aynı yıl yürürlüğe giren, 1580 sayılı Belediyeler Yasası, işyerlerinin sağlık ve güvenlik açısından denetlenmesini düzenlemektedir.

Daha sonra, 1936 yılında yürürlüğe giren ve çalışma yaşamının birçok sorunlarını kapsayan 3008 sayılı İş Yasası ile ülkemizde ilk kez işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda ayrıntılı ve sistemli bir düzenlemeye gidilmiştir. 3008 sayılı İş Yasası, 8 Haziran 1936 tarihinde kabul edilmiş, 16 Haziran 1937 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 1967 yılına kadar uygulamada kalmıştır. Bu Yasa ile sosyal güvenlik açısından yeni bir anlayış getirilmiştir. Bu Yasa hükümlerine göre; 1 yıl içinde çıkarılması öngörülen sosyal sigortalar sisteminin

kurulmaya başlanması ancak, 1945 yılında olmuştur. 28 Ocak 1946 tarih ve 4841 sayılı Çalışma Bakanlığı kuruluş Yasası'nın birinci maddesi ile Bakanlığın görevleri arasında sosyal güvenlik de yer almıştır. Mevzuatımıza sosyal güvenlik ilk kez bu yasa ile girmiştir.

Yine bu dönemde, 1949 yılında İstanbul Nişantaşı'nda kurulan ilk meslek hastalıkları hastanesini belirtmek yerinde olacaktır.

1970'li yılların ortalarından itibaren, meslek hastalıklarına ilişkin çalışmalar yoğunlaşmış ve bu çalışmaların doğrultusunda İstanbul ve Ankara'da Meslek Hastalıkları Hastaneleri kurulmuştur. Halen İstanbul, Ankara ve Zonguldak'ta üç adet meslek hastalıkları hastanesi bulunmakta olup, bu hastaneler 2005 yılında Sağlık Bakanlığı'na devredilmişlerdir. 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren, 5510 sayılı Yasa'dan önce meslek hastalığı tanısı yalnızca bu hastanelerde konulabilirken, anılan yasadan sonra bu zorunluluk kaldırılmıştır.

2.1.5. 1950 – 1980'de Dünya

İkinci Dünya Savaşı ertesinde dönemde çoğu ulus-devletlerde uygulamaya koyulmuş olan sosyal devlet politikaları, 1917 Devriminin kapitalist dünyada yarattığı "koru" ve fordist üretim sürecinde istihdam ağındaki milyonlarca emekçinin çetin mücadelesi yanında, asıl amacı itibarıyla, sermayenin iç piyasa gereksinimini karşılamaya yöneliktir (Koray, 2005 alıntı Arı, 2006). 1929 Ekonomik Bunalımına bu siyasal konjonktürde çözüm yolu arandı. Sorun iki boyutlu idi. Birincisi, eksik tüketimi ortadan kaldırarak ekonomiyi canlandırmak. İkincisi ise, işçi sınıfının diğer sisteme yöneliminin önünü kesmek. Ekonomide toplam talebi arttıran ve daha sonraki yıllarda Keynesyen ekonomik politikalar adı ile anılan politikalar bu dönemde genel kabul gördü (Kurt, 2000).

Merkez kapitalist ülkelerde iki sınıfın zımnî uzlaşmasına dayalı ve sosyal demokrat partilerin önderliğinde, geri kalmış, çevre kapitalist ülkelerde ise seçimli ya da darbeli ancak merkez kapitalist ülkelere bağlı hükümetler nezdinde IMF'nin reçeteleri ve Dünya Bankası'nın finansmanı ile "popülist" politikalar sürdürüldü. 1970'li yılların başında sistem tikanmaya ekonomide ve siyasette teklemeler baş göstermeye başladı.

Sonuçta büyük konsensus bozuldu ve 70'li yıllar temelinde "kar oranlarının" düşüşü nedeni ile yeni bir büyük kriz getirdi. Friedmancı ya da monetarist politikalar diye anılan kar oranlarını yükseltme amaçlı sosyal politikalar demeti IMF eli ile, çevre kapitalist

ülkelerde asker hükümetler ve merkez ülkelerde ise “seçimli” hükümetler eli ile uygulamaya konuldu.

2.1.6. 1950 – 1980’de Türkiye

Önceki dönemi değerlendirirken gösterdiğimiz yaklaşımı bu dönem için de göstermek uygun olacaktır. Ekonomik gelişmeler bağlamında bu dönemi de;

“1. Dünya ekonomisi ile farklı bir eklemlenme denemesi 1946 – 1953”,

“2. Tıkanma ve yeniden uyum 1954 – 1961” ve

“3. İçer dönük dışa bağımlı genişleme 1962 – 1976 ve yeni bunalım 1977 – 1979” olarak adlandırılan üç aşamaya ayırarak değerlendirebiliriz (Boratav, 2009).

Cumhuriyetin kuruluşundan başlayarak sanayinin geliştirilmesi için devlet – hükümet eliyle sürekli çalışmalar yapılmıştır. 1960’lardan itibaren beş yıllık kalkınma planları yapılarak uzun vadeli stratejiler gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde sanayinin gayri safi milli hasıladaki payı giderek artmış; birinci beş yıllık planda % 17.5, ikincide % 20.5 ve üçüncüde ise % 22.5 olmuştur (Yılmaz, G. 2008).

Bu dönemde, çalışma yaşamı ve işçi sağlığı alanında ulusal mevzuat açısından da önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1946 tarihli İşçi Sigortaları Kurumu Yasası, 1950 tarihli Hastalık ve Analık Sigortası Yasası, 1954 tarihli İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Sigortası Yasası ve 1957 tarihli İhtiyarlık Sigortası Yasası yürürlükte iken, 1964 yılında sosyal sigortalar sistemini tek yasada toplamak amacıyla 506 sayılı Sosyal Sigortalar Yasası yürürlüğe konulmuştur.

Bunu izleyerek, Birleşmiş Milletler Özel Fon İdaresi işbirliğinden yararlanarak İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Araştırma Enstitüsü (İSGÜM) kuruldu. İSGÜM, bugün de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde çalışmalarını sürdürmektedir.

2.1.7. Günümüzdeki Durum ve Gelişmeler

2.1.7.1. Ekonomik – Toplumsal Durum

Korkut Boratav, 1980 sonrası bugüne bağlayan süreci,

“1. Sermayenin karşı saldırısı 1980 – 1988” ve

“2. Uluslararası finans kapitalin egemenliği 1989 – 2007” olarak nitelmiş ve dönemlendirmiştir.

Bu dönemin başlangıcı olarak, 24 Ocak 1980 ekonomik kararları ve 12 Eylül 1980 asker darbesini özellikle vurgulamak gerekir. 1950 – 1980 dünya gelişmelerini ele

aldığımız bölümde belirtilen ekonomik gelişmeler doğrultusunda, çalışan kesimlerin aleyhine bir dizi önlem ve uygulama, sermaye birikiminin önünü açmak için hayata geçirilmiştir.

2005 yılı verilerine göre, Türkiye’de, toplam istihdamın sektörlere göre dağılımı şöyledir : hizmetler (% 44.5), tarım (% 36.2) ve sanayi (% 19.3) (Yılmaz, F. 2009).

Türkiye’de kayıt dışı çalışanların, yaklaşık olarak resmi kayıtlı çalışanlar kadar olduğu tahmin edilmektedir.

Sosyal Güvenlik Kurumu’nun 2008 yılı verilerine göre, 1.170.248 işyerinde 8.802.989 işçi çalışmaktadır.

2.1.7.2. İşçi sağlığı mevzuatı

Çalışma yaşamını düzenleyen mevzuat oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. İşçi sağlığı uygulamalarının hukuksal alt yapısı, 4857 Sayılı İş Yasası’ndan sigorta mevzuatına uzanan geniş bir alana sahiptir. Bu alana ilişkin mevzuat özellikle, 4857 sayılı İş Yasası’nın 2003 yılında yürürlüğe girmesinden sonra oldukça hızlı bir değişim yaşamıştır. Gerek anılan yasa ve gerekse bu yasaya dayanılarak çıkarılan çok sayıda yönetmelik, alanın ihtiyaçları ve bu ihtiyacı hissedenleri talebi ve mücadelesinden çok, uluslararası konjonktür ve ekonomik ilişkiler doğrultusunda yürürlüğe sokulmuştur. Bu Yasa ile, hafta tatili hakkını kullanma zamanı, başka yerde çalıştırma ve çalışma saati uygulamaları gibi işçi aleyhine çeşitli olumsuzluklar da yaşama geçirilmiştir. Zaten var olan denetim eksikliği nedeniyle uygulanamayan bir çok düzenleme yanında, kimisinin de hukuksal tutarsızlıklar sonucu iptal edilmesiyle tam bir kargaşa egemen olmuştur. Ve elbette bu kargaşa, çalışanların hukuksal haklarının kullanımındaki yetersizliği daha da derinleştirmiştir.

Günümüzde, çalışma yaşamının ve işçi sağlığı alanının en önemli hukuksal dayanağı 2003 yılında yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Yasası’dır. Her ne kadar işçi sağlığı alanı için bazı iyileştirici hükümler içerse de, 4857 sayılı Yasa, daha çok, yukarıda ilgili bölümlerde değindiğimiz uluslararası ekonomik gelişmelerin bir ürünü olma niteliği taşımaktadır. Bu nitelik de, daha fazla sömürü ile eş anlamlı olan esnek üretim uygulamalarıdır.

4857 sayılı İş Yasası’na bağlı olarak kırkın üzerinde yönetmelik çıkarıldı. Bu yönetmeliklerin bir kısmı hukuksal tutarsızlıklar nedeniyle Danıştay tarafından iptal edilmiştir. İptal edilen yönetmeliklerden biri de “İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği’dir.” Bu iptal nedeniyle, daha önce yürürlükte olan 1475 sayılı Yasa’ya dayanılarak çıkarılan İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü halen yürürlüktedir. Bu tüzük, geniş kapsamı ve uygulamaya dönük nitelikli içeriğiyle önemsenmesi gereken bir tüzüktür.

İş kazaları ve meslek hastalıklarına ilişkin düzenlemeler ise, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun ilgili maddelerinde yapılmıştır. Bu Kanun'da, iş kazası ve meslek hastalığı hallerinde yapılacak bildirim ve diğer süreçler tanımlanmaktadır.

2.1.7.3. Çalışma yaşamının sağlık ve güvenlik verileri

Ülkemizde, sağlıklı sosyo – demografik verilere ulaşmak ne yazık ki olanaklı değildir. Kayıt ve veri toplama açısından büyük eksiklik vardır. Çalışma yaşamının sağlık ve güvenliğe ilişkin verileri de bu durumdadır. Bunun iki önemli nedeni vardır. Bunlardan birincisi, boyutlarına yukarıda dikkat çekilen kayıt dışı istihdam ve diğeri de bildirim eksikliğidir.

Kayıt dışı istihdam, artık yapısal bir hale gelmiş ekonomik bir durum olarak varlığını sürdürmektedir. Bu durum, milyonlarca işçinin sağlık ve güvenlik koşullarından uzakta, hastalık, sakatlık ve ölüm riskiyle içiçe çalışmak zorunda olduğunu da göstermektedir.

Bildirim eksikliği de yıllardan beri var olan olumsuz bir durumdur. Patronlar iş kazası bildirimlerini yapmayı istememektedir. Yaygın işsizliğin olduğu ve iş güvencesinin olmadığı koşullar nedeniyle kaza geçiren işçi de haklarını arayamamaktadır. Öyle ki; sonucu ağır olan veya ölümlü sonuçlanan kazalarda adeta pazarlık yapılarak konu geçiştirilmeye çalışılmakta ve çoğunlukla da böyle bitirilmektedir. Bu konuyu değerlendirirken, yürütmenin de uygulama tarzına dikkat çekmek gerekir. Ülkemizde genel bir denetim eksikliği bilinmektedir. Binlerce işyeri hiçbir yasal gerekliliği yerine getirmeden çalışmalarını sürdürebilmekte ve denetlenmemekte iken, herhangi bir iş kazası veya meslek hastalığı bildiren işyerleri hemen denetleme içine girmekte ve bu da işverenleri bildirimden uzak tutmaktadır.

Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre, 2008 yılında ülkemizde 72.963 iş kazası ve 539 meslek hastalığı meydana gelmiştir (www.sgk.gov.tr). Bu olgular içinde iş kazası sonucu ölüm sayısı 865, meslek hastalığı sonucu ölüm ise 1 olarak verilmiştir. Bu verileri gerçek kabul etmek olanaksızdır. Sadece tersanelere ve kot taşıma işçilerine bile bakıldığında, bize sunulan verileri ciddiye almanın olanaklı olmadığı görülebilir.

2.2. İnşaat Sektörü

2.2.1. Genel Bilgiler

2.2.1.1. İnşaat sektörünün ekonomik sistem içindeki yeri

Ekonomik sistemin temel bileşenleri; sanayi sektörü, tarım sektörü ve hizmetler sektörüdür. İnşaat sektörü, bu bileşenler içinde sanayi grubunda yer almakta ve gerek istihdam ve ciro hacmi, gerekse de diğer sanayi kolları ve hizmetler sektörüyle olan geniş kapsamlı ilişkileri nedeniyle önemli bir sektördür.

2.2.1.2. İnşaat sektörü içindeki farklı yapı ve süreçler

İnşaat sektörü denince akla ilk gelen binalar olmakla birlikte, sektör aslında çeşitli yapım alanlarını içerir. Enerji santralleri, barajlar, köprüler, demiryolları, otoyollar, havaalanı ve limanlar inşaat sektörünün başlıca alanlarıdır.

İnşaat işi, başlangıcından bitimine kadar, bir dizi işlemi ve aşamayı içinde barındırır. Bunları, inşaatın başlangıcından bitimine kadar olan süreci beş aşamaya ayırarak değerlendirebiliriz.

1. Başlangıç : hafriyat, kazı, iksa, vb.
2. Alt yapı : temel, drenaj, izolasyon, vb.
3. Kaba işler : kalıp, beton, demir işleri ve binanın taşıyıcı sisteminin inşası
4. İnce işler : duvar, sıva, boya, mekanik tesisat, elektrik tesisat, dış cephe vb.
5. Devreye alma ve teslimat

2.2.2. Dünyada ve Türkiye’de İnşaat Sektörü

2.2.2.1. Dünyada inşaat sektörü

İnşaat sektörü, dünyanın her yerinde emek yoğun bir sektör olup, özellikle göçmen işçilerin düşük ücretle çalıştığı ve geçici istihdam biçimiyle yürüyen bir sanayi görünümündedir (Gürcanlı, 2008).

İnşaat sektörünün dünyadaki toplam ekonomik büyüklüğünün 3.5 trilyon dolar olduğu tahmin edilmektedir. Dünya sınai istihdamının da % 30’u inşaat sektöründe çalışmaktadır (Aslan, 2008).

İnşaat sektörü ayrıca, Avrupa’da da, yaklaşık 1 trilyon Avroluk ciro ve 12 milyon kişilik istihdam boyutuyla en büyük sektörlerden birisidir. Bu istihdam boyutu, toplam Avrupa Birliği emek gücünün % 7.9’unu oluşturmaktadır. Bu arada, AB Komisyonu’nun, AB ülkeleri içindeki tüm emek gücünün % 7 ila % 19’unun resmi makamlara bildirilmediği tespitini de vurgulamak gerekir (Gürcanlı, 2008).

Avrupa İşte Sağlık ve Güvenlik Ajansı (ESHAW) 2004 verilerine göre, inşaat işçilerinin % 47'si 10 işçiden daha az işçinin çalıştığı işyerlerinde çalışmaktadır.

2.2.2.2. Türkiye'de inşaat sektörü

Tablo 2.1'deki inşaat sektörü istihdam verileri, özellikle son beş yılda önemli bir değişim olmadığını ve bu sektörün istihdam hacminin, tarım dışı istihdamın yüzde yedileri civarında seyrettiğini göstermektedir.

Tablo 2.1. Türkiye'de tarım dışı ve inşaat sektörü istihdamının yıllara göre değişimi (TÜİK) (intes.org.tr)

Yıllar	Tarım Dışı İstihdam	Inşaat Sektörü	Inşaat Sektörü/Tarım Dışı İstihdam
2005	15.553.000	1.171.000	7,53%
2006	15.241.000	1.189.000	7,80%
2007	15.588.000	1.224.000	7,85%
2008	16.718.000	1.241.000	7,42%
Aralık 2008	15.959.000	1.125.000	7,00 %
Aralık 2009	16.307.000	1.213.000	7,43 %

2008 yılı için inşaat sektörüne ilişkin veriler bina ve bina dışı olmak üzere iki ayrı kategoride verilmiştir (www.sgk.gov.tr, 2010). Bu yıla ilişkin verilere göre; 107.367 bina işyerinde 733.071 işçi, 10.627 bina dışı işyerinde de 255.521 işçi çalışmaktadır. Bu verileri toplam inşaat sektörü olarak görmek istersek, 117.994 işyerinde 988.592 işçi çalıştığını görürüz. TÜİK verileri ise bundan biraz farklıdır.

Tablo 2.2. Türkiye'de inşaat sektörü büyüme hızlarının yıllara göre değişimi (intes.org.tr)

	GSMH Gelişme Hızı (%)	Inşaat Sektörünün Gelişme Hızı (%)
2004	9,4	14,1
2005	8,4	9,3
2006	6,9	18,5
2007	4,6	6,5
2008	0,7	-8,1
2009	-4,7	-16,3

Tablo 2.2'de gösterilen veriler, 2008 ve 2009 yıllarında yaşanan ekonomik kriz öncesinde inşaat sektörü daha yüksek bir gelişim hızına sahipken, kriz yıllarında ise daha büyük bir çöküş yaşadığını göstermektedir.

2.3. İş Kazaları ve İnşaat Sektöründe İş Kazaları

2.3.1. İş Kazaları

Dünya Sağlık Örgütü, iş kazasını, “Önceden planlanmamış, çoğu kez kişisel yaralanmalara, makinelerin, araç ve gereçlerin zarara uğramasına, üretimin bir süre durmasına yol açan olay” olarak, UÇÖ ise “Belirli bir zarar ya da yaralanmaya neden olan, beklenmeyen, önceden planlanmayan bir olay” olarak tanımlamışlardır.

Ülkemizde iş kazaları konusu 5510 sayılı Yasa ile düzenlenmiştir :

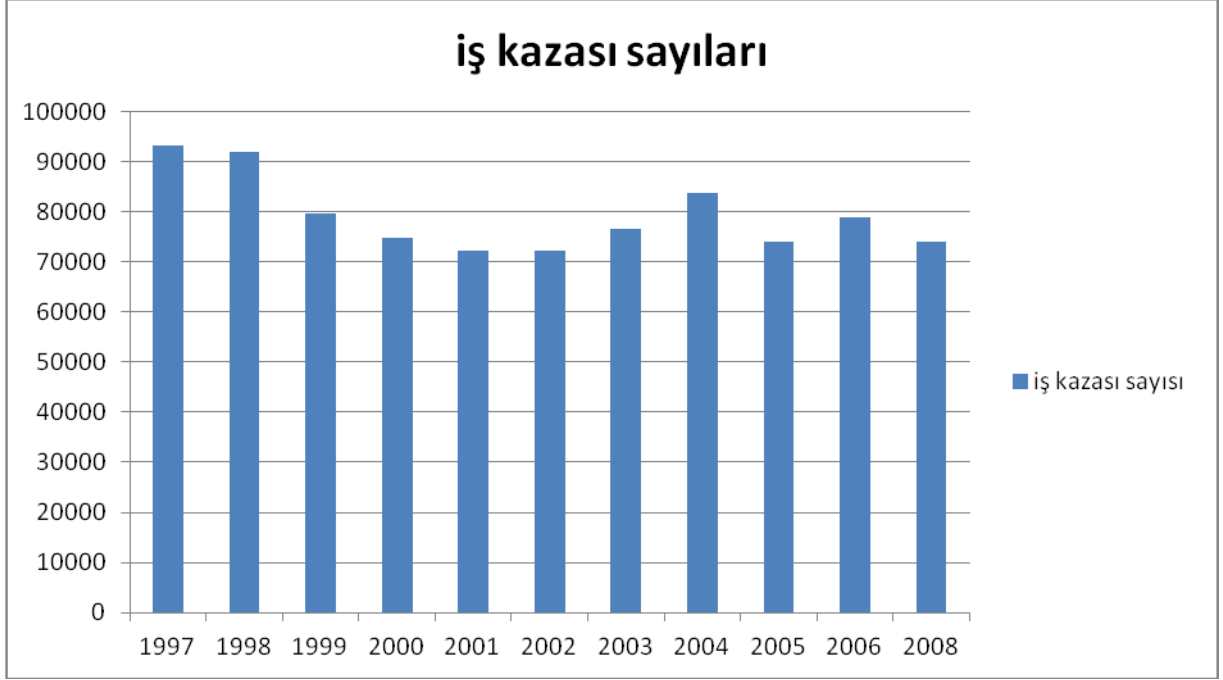
“Madde 13- İş kazası;

- a) Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,
- b) (Değişik bend: 17/04/2008-5754 S.K./8.mad) İşveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle sigortalı kendi adına ve hesabına bağımsız çalışıyorsa yürütmekte olduğu iş nedeniyle,
- c) Bir işverene bağlı olarak çalışan sigortalının, görevli olarak işyeri dışında başka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,
- d) (Değişik bend: 17/04/2008-5754 S.K./8.mad) Bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki emziren kadın sigortalının, iş mevzuatı gereğince çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,
- e) Sigortalıların, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş gelişi sırasında, meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen özre uğratan olaydır.”

Yine bu maddenin devamı olarak; iş kazası meydana geldiğinde yerel kolluk kuvvetlerine derhal, kuruma da üç iş günü içinde bildirim yapmak zorunludur.

Tablo 2.3.'de, tüm sektörleri içeren toplam iş kazalarının yıllar içindeki değişimi görülmektedir. Yıllık kayıtlı kaza sayıları ortalama 70.000 – 90.000 arasında seyretmektedir.

Tablo 2.3. Türkiye’de iş kazası sayılarının yıllar içindeki değişimi (www.sgk.gov.tr)

Tablo 2.4.'te, 2008 yılında meydana gelen iş kazalarının inşaat sektörü ile birlikte diğer bazı sektörlerdeki dağılımı görülmektedir. Sürekli iş göremezlik ve ölüm sayılarına ilişkin inşaat sektörünün farklılığı çarpıcıdır.

Tablo 2.4. SGK 2008 yılı verilerine göre bazı sektörlerdeki iş kazası durumları
(www.sgk.gov.tr)

FAALİYET GRUPLARI	İŞ KAZASI SAYISI			SÜREKLİ İŞ GÖREMEZLİK SAYISI			ÖLÜM SAYISI			STANDARDİZ E İŞ KAZASI ORANI (%)
	KADI N	ERKE K	TOP.	İŞ KAZASI			İŞ KAZASI			
				KADI N	ERKE K	TO P.	KADI N	ERKE K	TO P.	
BİNA DIŞI YAPILARIN İNŞAATI	32	4,518	4,550	0	300	300	0	231	231	214.84
ÖZEL İNŞAAT FAALİYETLERİ	11	1,013	1,024	0	73	73	0	66	66	49.36
GIDA ÜRÜNLERİ İMALATI	320	1,590	1,910	2	35	37	1	20	21	70.51
TEKSTİL ÜRÜNLERİ İMALATI	530	3,111	3,641	3	75	78	1	8	9	130.60
GİYİM EŞYALARI İMALATI	290	478	768	1	12	13	0	4	4	23.26
KAUÇUK VE PLASTİK ÜRÜNLER İM.	93	1,580	1,673	4	41	45	0	5	5	161.58
METALİK OLMAYAN ÜRÜNLER İMA.	145	3,359	3,504	2	69	71	1	23	24	250.53
ANA METAL SANAYİ	14	4,015	4,029	0	52	52	1	18	19	410.35
FABRİK.METAL ÜRÜN.(MAK.TEC.HAR)	88	6,883	6,971	0	94	94	0	34	34	237.41
MAKİNE VE EKİPMAN İMALATI	90	4,101	4,191	0	75	75	0	11	11	330.23
PERAKENDE TİC.(MOT.TAŞIT.ONAR.HAR)	140	901	1,041	6	20	26	0	18	18	16.89
KARA TAŞIMA.VE BORU HATTI TAŞIMA.	40	1,934	1,974	0	81	81	1	110	111	62.38

2.3.2. İnşaat Sektöründe İş Kazaları

2.3.2.1. Dünyada inşaat sektöründe iş kazaları

İnşaat sektörü, kaza oranları bakımından tehlikeli bir sektördür (Welch, 2005).

Sektörün yapısal niteliğinden dolayı sağlıklı verilere ulaşmak zordur. (EASHW), inşaat sektörünün enformel yapısına dikkat çekip, istatistiklere dikkatli bakılması gerektiğini ve gerçek durumu tam olarak yansıtmadığını açıkça ifade edebilmektedir (Gürcanlı, 2008).

UÇÖ (2005) tahminlerine göre, iş kazaları ve meslek hastalıklarından kaynaklanan ölümler, tüm ölümlerin % 3.9'unu oluşturmaktadır. UÇÖ'nün 2003 yılı için inşaat sektörüne ilişkin global tahminlerine göre, dünyada 355.000 civarındaki ölümlü iş kazasının 60.000'i, bir başka ifadeyle % 17'si inşaat sektöründe gerçekleşmektedir. Yine UÇÖ verilerine göre, sanayileşmiş ülkelerde, toplam iş gücünün ancak % 6 – 10 arasını inşaat işçileri oluştururken, ölümlerle sonuçlanan iş kazalarının % 25 – 40'ını inşaat işçileri arasında olmaktadır. AB'de 3 gün ve daha fazla iş göremezlikle sonuçlanan kazaların çeşitli sektörlerle göre dağılımına bakıldığında da tüm sektörler içinde inşaat sektörünün ilk sırada olduğunu görülür (Gürcanlı, 2008).

2.3.2.2. Türkiye'de inşaat sektöründe iş kazaları

SGK'nin açıkladığı 2008 yılına ait verilere göre, o yıl meydana gelen toplam 72.963 iş kazasının, 5.574'ü (% 7.6) inşaat sektöründe meydana gelmiştir. Bu kazalar sonucunda 297 işçi(% 0.53) hayatını kaybetmiştir. Tüm sektörlerdeki bildirilen iş kazası sonucu ölüm sayısı ise 865'tir(% 1.2). Bu verilerle hesaplanan standardize iş kazası oranları dikkate alınarak yapılan sıralamada 10. sırada bulunan inşaat sektörünün, ölümlü kaza sıralamasında ilk sırada olması çarpıcı bir durumdur. İnşaat sektörü, kaza sıklığı bakımından da, kaza şiddeti bakımından da özel ilgi gösterilmesi gereken bir sektördür.

Tablo 2.5. Toplam ve inşaat sektöründeki iş kazalarının yıllara göre değişimi

Yıllar	İş Kazaları	İş Kazaları Sonucu Ölüm Durumu	İnşaat Sektörü İş Kazaları	İnşaat Sektörü İş Kazaları Sonucu Ölüm Durumu
2004	83.830	843	8.106	236
2005	73.923	1.096	6.480	290
2006	79.027	1.601	7.143	397
2007	80.602	1.044	7.615	359
2008	72.963	865	5.574	297

1968 – 1999 yılları arasında meydana gelen inşaat kazalarına ilişkin yapılan bir değerlendirmede (Gürcanlı, 2008), inşaat sektöründe en fazla karşılaşılan kaza tipi düşme olarak saptanmıştır. Bu çalışmada düşme, ölümlü sonuçlanan iş kazalarında da, yaralanmayla sonuçlanan iş kazalarında da ilk sıradadır. Düşme olgusu, yüksekte düşme ve aynı seviyeden düşme olarak iki farklı kategoride değerlendirilir.

Çarpma, cisim çarpması, cisim düşmesi ve elektrik kazaları da en sık rastlanılan kaza tipleridir.

2.4. Hipotezler

Araştırmada iş kazası sıklığı, resmi verilere göre inşaat sektöründe beklenen iş kazası sıklığından daha yüksektir.

Saptanan iş kazaları, işçilerin demografik özellikleri, görev tanımları, çalışma saatleri ve iş günlerine göre farklılık gösterir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Tekniği

Araştırma, prospektif kohort araştırma tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

3.2. Araştırmanın Yeri ve Tarihi

Çalışma, İstanbul'da, bir inşaat şantiyesinde, 09 Haziran 2009 – 08 Nisan 2010 tarihleri arasında yapılmıştır.

Bu şantiye, kent merkezinde, trafik akışının çok yoğun olduğu bir bölgede bulunmaktadır.

Bu şantiyedeki inşaat; otel, rezidans, alışveriş merkezi ve iş merkezi yapılmak üzere yürütülmektedir. Şantiye alanı 50.000 metrekaredir. İnşaat şu anda sürmekte olup, bitiminde toplam kapalı alan olarak da 650.000 metrekare hedeflenmektedir.

İnşaatta çalışmak için başka illerden gelen işçiler ile İstanbul içinde ikamet edip ulaşmaları zor olan işçiler arasından da istekli olanlar işveren tarafından şantiye alanında kurulmuş olan bir kampta barınmaktadırlar.

Şantiyede işler iki ayrı vardiya şeklinde sürdürülmektedir. Birinci vardiya 07.00, ikinci vardiya ise 17.00'da başlamaktadır. Günlük çalışma süresi, dinlenme süreleri dışında dokuz saattir. İşçiler haftada altı gün çalışmakta, bazı günler normal çalışma sürelerinden fazla çalışmaktadır.

Şantiyede çok sayıda firma bulunmakla birlikte, esasen bu firmalar işlevleri itibariyle üç ayrı tipte firmalardır. Bunlardan birincisi ana yüklenici firmadır. Bu firma, işin asıl sahibinden, bir bedel karşılığında işi yapmayı yüklenen firmadır. Bir diğer firma ise, ana yüklenici firmanın faaliyetlerinin sözleşme hükümlerine uygun sürdürülüp sürdürülmediğini iş sahibi adına denetleyen müşavir firmadır. Bu iki firma dışında çok sayıda alt işveren firmaları bulunmaktadır. Alt işveren firmaları, sözleşmelerini ana yüklenici ile yapan ve işin çeşitli aşamalarında ve çeşitli işler için çalışan firmalardır.

Bu alt işveren firmalarından biri de, işyerindeki sağlık ve güvenlik konularında görev alan firmadır. Bu firma tarafından işyerine kurulmuş olan sağlık ve güvenlik biriminde görevli olan işyeri hekiminin yetkisi, tüm firmaları kapsamaktadır.

Bütün işçilerin, işe başlamadan önce işe giriş muayeneleri yapılmaktadır. Bu muayenede, çalışma ortamı ve görev tanımı doğrultusunda gerekli tetkikler uygulanmakta, işyeri hekiminin fizik muayenesi ve tetkiklerin incelenmesinden sonra uygunluk durumuna

karar verilmektedir. Uygun bulunan işçiler daha sonra işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda bir eğitime tabi tutulmaktadır. Üç ders saati olarak yürütülen bu eğitimde; işyeri hakkında genel bilgi ve iş ortamının tanıtımı, sağlık ve güvenlik kavram ve önlemleri, çalışacakları ortam ve görev tanımlarıyla ilgili sağlık ve güvenlik riskleri, kişisel koruyucular ile kullanım şekli ve acil durumlarda yapılması gerekenler konu başlıkları olarak işlenmektedir.

İşçilere, çalışma ortamı ve görev tanımlarına bağlı olarak, gerekli olan tüm kişisel koruyucu malzemeler eğitimin sonunda kullanımı yeniden tarif edilip, gösterildikten sonra verilmektedir. Şantiye sahasında, gerek iş güvenliğine uygun çalışma ve gerekse de kişisel koruyucuların kullanımı etkin bir şekilde iş güvenliği sorumluları tarafından denetlenmektedir.

Gerek işe girişteki sağlık açısından uygunluk ve oryantasyon eğitimi ve gerekse de saha denetimleri, sadece bu işler için görevlendirilmiş bir ekip tarafından yürütülmektedir. Bu ekibin sağlık biriminde işyeri hekimi ve işyeri sağlık memuru bulunmaktadır. Sağlık biriminden başka güvenlik ve dokümantasyon birimleri de bulunmaktadır. Güvenlik birimi, mühendis, tekniker ve işçilerden oluşmaktadır. 4 mühendis, 5 tekniker ve 3 işçi olmak üzere 12 görevliden oluşan güvenlik birimi sürekli olarak saha denetimleri yapmakta, kaza, ramak kala kaza ve her türlü uygunsuzluk durumlarını dokümantasyon birimine bildirmektedir. Dokümantasyon birimi de hem sağlık biriminden, hem güvenlik biriminden gelen bilgileri değerlendirmekte ve düzgün aralıklarla raporlamakta ve yasal bildirim gereklerini yerine getirmektedir. Böyle bir çalışma biçimi, sahada meydana gelen bütün kazaların kayıt altına alınması hedefiyle gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle, çalışmada elde edilen verilerin, meydana gelmiş olguların tamamına yakını yansıttığını söyleyebiliriz.

3.3. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini, 09 Haziran 2009 – 08 Nisan 2010 tarihleri arasında işe giriş muayenesi sonunda uygun bulunarak işe alınan bütün işçiler oluşturmaktadır. Toplam sayı 2122 işçiden oluşmaktadır.

3.4. Veri Toplama Tekniği

Çalışanların sosyo–demografik, iş tanımı ve sağlığa ilişkin verileri, işe giriş muayene formlarındaki bilgilerle eş zamanlı olarak toplanmıştır. İş kazasına ilişkin veriler de, işyeri sağlık ve güvenlik birimi tarafından doldurulan kaza tespit formları ile yine eş zamanlı olarak toplanmıştır. Araştırmacı araştırma yeri olarak belirlenen şantiyede işyeri hekimi olarak görev yaptığından bütün katılımcıların işe giriş muayeneleri ile iş kazası geçirenlerin acil müdahaleleri bizzat kendisi tarafından gerçekleştirilmiştir.

3.5. Araştırmanın Değişkenleri

Araştırmanın bağımlı değişkeni, kaza geçirme durumudur. Bağımsız değişkenleri ise, yaş, eğitim durumu, medeni durum, çalışma süresi, firma / sözleşme tipi, doğum yeri ve geldiği yerleşim yeri tipi (göçmen ise), çalışma yeri(saha / büro), istihdam biçimi(kalıcı / geçici iş), görevi, sigara ve alkol alışkanlığı.

3.6. Kullanılan Terim ve Kriterlerin Açıklanması

Göçmen İşçi : Çalışmamızda göçmen işçi terimi, ikametgahı İstanbul dışında olan ve bu işte çalışmak için gelip işverenin oluşturduğu kampta kalan işçiler için kullanılmıştır.

Kalıcı / Geçici İşçi : Özel bazı işler için, en fazla on gün süre çalışan işçiler geçici, diğerleri de kalıcı işçi olarak adlandırılmışlardır.

Kaza Sıklık Hızı, incelenen dönemde 1.000.000 iş saatine karşılık kaç kaza olduğunu gösterir. (İşyeri Hekimliği Ders Notları, 2004)

Kaza Ağırlık Hızı, incelenen dönemde 1.000.000 saatte kaç iş gününün iş kazası nedeniyle kaybedildiğini gösterir. (İşyeri Hekimliği Ders Notları, 2004)

3.7. Verilerin Analizi

Veriler, SPSS 13.0 istatistiksel paket programına yüklenmiş, veri giriş kontrolü sonrasında formlardan karşılaştırılarak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. İstatistiksel analizde ki – kare testi uygulanmış, $p < 0.05$ olması istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

3.8. Araştırmanın Kısıtlılıkları

Araştırmanın veri toplama süresi, zamansal olarak inşaat sürecinin belirli bir dönemini kapsamaktadır. Giriş bölümünde inşaat sürecini tanımlarken ifade edilen beş aşamanın ilk üçünü oluşturan, başlangıç, alt yapı ve kaba işler aşamaları çalışmamızın verilerinin toplandığı aşamalardır. şüphesiz her aşama, farklı ortam, vasıf, iş, iş akışı ve malzeme tipi içermektedir. Bunlar da doğrudan kaza riskini etkilediği bilinen önemli faktörler-özelliklerdir. Araştırma bulgularının bu bilgiler ışığında değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Bununla birlikte, şantiyede inşaatın bütün aşamaları tamamlanana kadar izlem sürdürülecek ve toplanan veriler ayrıca rapor edilecektir.

3.9 İzin

Araştırmanın yapılabilmesi için yönetimden izin alınmış, işbirlikleri, veri paylaşımı ve raporlama bu onayla birlikte gerçekteştirilmiştir.

4. BULGULAR

Araştırmaya katılanların (N=2122 kişi) yaş grupları, eğitim durumu, medeni durum, çalışma süresi, firma/sözleşme tipi, doğum yeri ve geldiği yerleşim yeri tipi (göçmen ise), çalışma yeri(saha / büro), istihdam biçimi(kalıcı/geçici iş), görevi, sigara ve alkol kullanma durumlarına göre dağılımları çizelge 4.1 - 4.12’de sunulmuştur.

Tablo 4.1. Çalışanların yaş gruplarına göre dağılımı

YAŞ GRUBU	SAYI	YÜZDE
17 - 20	85	4.0
21 - 25	369	17.4
26 - 30	480	22.6
31 - 35	347	16.4
36 - 40	339	16.0
41 - 45	272	12.8
46 - 50	143	6.7
51 ve üstü	87	4.1
TOPLAM	2122	100.0

Çalışanların, yaşlarına göre dağılımına bakıldığında, en büyük kümelenmenin 26 – 30 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Çalışanlar arasında 40 ve altında yaşta olanlar toplam çalışanların %75’inden fazladır. Katılımcıların yaş ortalaması 33.5 ± 9.0 , ortanca yaş 32.0 olarak bulunmuştur.

Tablo 4.2. Çalışanların eğitim durumları

EĞİTİM DURUMU	SAYI	YÜZDE
Okul bitirmemiş	14	0.7
İlkokul mezunu	1181	55.6
Orta öğretim mezunu	727	34.3
Yüksek öğretim mezunu	200	9.4
TOPLAM	2122	100.0

Katılımcıların yarısından fazlası(%56) ilkokul mezunu, üçte birden fazlası(%34) da orta öğretim mezunudur.

Tablo 4.3. Çalışanların medeni durumları

MEDENİ DURUM	SAYI	YÜZDE
Evli	1506	71.0
Bekar	616	29.0
TOPLAM	2122	100.0

Katılımcıların %71'i evlidir. Çalışanların dörtte üçe yakın bir bölümü evlidir.

Tablo 4.4. Çalışanların bağlı oldukları firma durumları

FİRMA TİPİ	SAYI	YÜZDE
Ana yüklenici	183	8.6
Müşavir firma	42	2.0
Alt işveren	1897	89.4
TOPLAM	2122	100.0

Katılımcıların % 89 gibi büyük bir bölümü bir alt işverene bağlı olarak çalışmaktadır.

Tablo 4.5. Çalışanların doğdukları coğrafi bölgelere göre dağılımı

COĞRAFİ BÖLGE	SAYI	YÜZDE
Doğu Karadeniz	624	29.4
Akdeniz	311	14.7
Doğu Anadolu	291	13.7
İç Anadolu	254	12.0
Güneydoğu Anadolu	187	8.8
Marmara	186	8.8
Batı Karadeniz	173	8.2
Ege	86	4.1
Yurtdışı	10	0.5
TOPLAM	2122	100.0

Katılımcıların %29'unun doğum yeri Doğu Karadeniz bölgesindedir.

Tablo 4.6. Çalışanların göçmenlik durumu

GÖÇMENLİK DURUMU	SAYI	YÜZDE
Göçmen	1517	71.4
Göçmen değil	605	28.6
TOPLAM	2122	100.0

Katılımcıların % 71'i bu iş için başka şehirlerden İstanbul'a gelmişlerdir.

Tablo 4.7. Göçmen işçilerin geldiği yerleşim tipi dağılımı

YERLEŞİM TİPİ	SAYI	YÜZDE
İlçe	794	52.4
Köy	510	33.6
Şehir merkezi	213	14.0
TOPLAM	1517	100.0

Katılımcılardan 1517 kişi göçmen işçidir. Bunların yalnızca %14'ünün başka bir şehir merkezinden, geri kalanlarının ise ilçe ve köylerden İstanbul'a geldikleri saptanmıştır.

Tablo 4.8. Çalışanların sahada veya büroda görevli olma durumu

SAHA / BÜRO	SAYI	YÜZDE
Saha	1911	90.1
Büro	211	9.9
TOPLAM	2122	100.0

Çalışanların yüzde 90'lık önemli bir bölümü şantiye sahasında, doğrudan inşaat alanında görevlidir.

Tablo 4.9. Çalışanların kalıcı işçi / geçici işçi olma durumu

KALICI / GEÇİCİ	SAYI	YÜZDE
Kalıcı	2081	98.1
Geçici	40	1.9
TOPLAM	2121	100.0

Çalışanların yaklaşık % 2'si geçici bir iş nedeniyle şantiyede bulunmuşlardır.

Tablo 4.10. Çalışanların iş tanımlarına göre dağılımı

İŞ TANIMI	SAYI	YÜZDE
Kalıpçı	752	35.45
Demirci	613	28.90
İdare – Destek hizmetler	240	11.30
Düz İşçi	110	5.20
Saha Mühendisi - Tekniker	87	4.10
Operatör	79	3.70
Elektrikçi	49	2.30
Harita - Ölçüm	31	1.50
Formen	31	1.50
Bakım - Montaj	27	1.30
Betoncu	26	1.20
İşçi Sağlığı - Güvenliği	21	1.00
Kaynakçı	12	0.60
İzolasyoncu	10	0.50
Boyacı	10	0.50
Tesisatçı	9	0.40
Döşemeci	9	0.40
Sıvacı	4	0.20
Marangoz	1	0.05
TOPLAM	2121	100.00

Şantiyede çalışan en kalabalık işçi grubu kalıpçı (% 36) ve demircilerdir (% 29). Bu iki grubun toplamı, yaklaşık olarak üçte ikilik bir pay (% 65) oluşturmaktadır. Onları, idare-destek hizmetleri (% 11) çalışanları izlemektedir. İdare – destek hizmetler grubunda yemekhane çalışanları da bulunmaktadır ve iş kazaları daha çok bu çalışanlar tarafından geçirilmiştir.

Tablo 4.11. Çalışanların sigara kullanma durumu

SİGARA KULLANIMI	SAYI	YÜZDE
Kullanıyor	1268	59.8
Hiç kullanmamış	747	35.2
Bırakmış	107	5.0
TOPLAM	2122	100.0

Katılımcıların %60'ı halen sigara içtiğini belirtirken, %5'lik bir bölümü de daha önce içtiğini halen içmediğini(bıraktığını) belirtmişlerdir.

Tablo 4.12. Çalışanların alkol kullanma durumu

ALKOL KULLANIMI	SAYI	YÜZDE
Kullanmıyor	1819	85.7
Kullanıyor	296	14.0
Bırakmış	7	0.3
TOPLAM	2122	100.0

Katılımcıların %86'sı alkol kullanmadığını belirtmiştir.

Tablo 4.13. Çalışanların yaş gruplarına göre iş kazası geçirme durumu(N = 2122)

YAŞ GRUBU	İŞ KAZASI DURUMU			
	Geçirmemiş		Geçirmiş	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
17-20	70	82.4	15	17.6
51 ve üzeri	77	88.5	10	11.5
26 - 30	430	89.6	50	10.4
31 - 35	314	90.5	33	9.5
21 - 25	338	91.6	31	8.4
46 - 50	132	92.3	11	7.7
36 – 40	315	92.9	24	7.1
41 - 45	259	95.2	13	4.8
TOPLAM	1935	91.2	187	8.8

p = 0.012

Katılımcılar arasında en geç ve en yaşlı yaş grubunda olanlar diğer yaş grubunda olanlara göre daha çok kaza geçirmişlerdir. Katılımcılardan 17-20 yaş grubunda olanların %18'i, 51 ve üzeri yaşta olanların da %12'si kaza geçirmiştir. Katılımcıların yaş gruplarına göre kaza geçirme durumları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo 4.14. Çalışanların eğitim durumlarına göre iş kazası geçirme durumu

EĞİTİM DURUMU	İŞ KAZASI DURUMU			
	Geçirmemiş		Geçirmiş	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Okul bitirmemiş	12	85.7	2	14.3
İlkokul	1065	90.2	116	9.8
Orta öğretim	667	91.7	60	8.3
Yüksek öğretim	191	95.5	9	4.5
TOPLAM	1935	91.2	187	8.8

p = 0.074

Katılımcıların eğitim durumlarına göre iş kazası geçirme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 4.15. Çalışanların doğdukları bölgelere göre iş kazası geçirme durumu

DOĞDUĞU BÖLGE	İŞ KAZASI DURUMU			
	Geçirmemiş		Geçirmiş	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Doğu Anadolu	257	88.3	34	11.7
Marmara	166	89.2	20	10.8
Güneydoğu Anadolu	167	89.3	20	10.7
Ege	77	89.5	9	10.5
Yurtdışı	9	90.0	1	10.0
Batı Karadeniz	158	91.3	15	8.7
Doğu Karadeniz	572	91.7	52	8.3
Akdeniz	289	92.9	22	7.1
İç Anadolu	240	94.5	14	5.5
TOPLAM	1935	91.2	187	8.8

P = 0.280

Çalışanların doğdukları bölgelere göre iş kazası geçirme durumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bununla birlikte iş kazası geçirme sıklığı Doğu Anadolu bölgesinde doğanlar arasında en fazla (% 12), İç Anadolu bölgesinde doğanlar arasında en az (% 6) olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4.16. Çalışanların yaptıkları işe göre iş kazası geçirme durumu

YAPTIĞI İŞ	İŞ KAZASI DURUMU			
	Geçirmemiş		Geçirmiş	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
İzolasyon	7	70.0	3	30.0
Elektrik	41	83.7	8	16.3
Harita - Ölçüm	26	83.9	5	16.1
Düz İşçi	96	87.3	14	12.7
Tesisat	8	88.9	1	11.1
Kalıpçı	675	89.8	77	10.2
Demirci	559	91.2	54	8.8
Beton	24	92.3	2	7.7
Bakım - Montaj	25	92.6	2	7.4
Saha Mühendisi - Tekniker	82	94.3	5	5.7
Operatör	75	94.9	4	5.1
İSG	20	95.2	1	4.8
Destek - İdare	230	95.8	10	4.2
Formen	30	96.8	1	3.2
Döşeme	9	100.0	-	-
Sıva	4	100.0	-	-
Boya	10	100.0	-	-
Kaynak	12	100.0	-	-
Marangoz	1	100.0	-	-
TOPLAM	1934	91.2	187	8.8

p = 0.046

Katılımcılar arasında izolasyon işinde çalışan 10 işçiden 3'ü iş kazası geçirmiştir. Harita ölçüm işi ile elektrik işlerinde çalışanların %16'sının iş kazası geçirdiği saptanmıştır. Katılımcıların yaptıkları işlere göre iş kazası geçirme sıklıkları arasında istatistiksel olarak farklılık saptanmıştır. Bununla birlikte, bu sonuç büyük bir olasılıkla tabloda boş gözler bulunmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 4.17. Çalışanların medeni durumlarına göre iş kazası geçirme durumu

MEDENİ DURUM	İŞ KAZASI DURUMU			
	Geçirmemiş		Geçirmiş	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Bekar	553	89.8	63	10.2
Evli	1382	91.8	124	8.2
TOPLAM	1935	91.2	187	8.8

p = 0.141

Çalışmamızda, iş kazası yapma durumları bakımından evli ve bekar işçiler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Tablo 4.18. Çalışanların göçmenlik durumlarına göre iş kazası geçirme durumu

GÖÇMENLİK DURUMU	İŞ KAZASI DURUMU			
	Geçirmemiş		Geçirmiş	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Göçmen	1373	90.6	142	9.4
Göçmen değil	562	92.6	45	7.4
TOPLAM	1935	91.2	187	8.8

p = 0.150

Göçmen katılımcıların %9'u, göçmen olmayanların ise %7'si iş kazası geçirmiş olmakla birlikte iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanamamıştır.

Tablo 4.19. Çalışanların çalıştıkları bölge durumuna göre iş kazası geçirme durumu

BÖLGE	İŞ KAZASI DURUMU			
	Geçirmemiş		Geçirmiş	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Saha	1732	90.6	179	9.4
Büro	203	96.2	8	3.8
TOPLAM	1935	91.2	187	8.8

p = 0.007

Sahada çalışanların % 9'unun, büroda çalışanların % 4'ünün iş kazası geçirdikleri saptanmış olup, iki grup arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

Tablo 4.20. Çalışanların kalıcılık geçicilik durumlarına göre iş kazası geçirme durumu

DURUMU	İŞ KAZASI DURUMU			
	Geçirmemiş		Geçirmiş	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Geçici	36	90.0	4	10.0
Kalıcı	1898	91.2	183	8.8
TOPLAM	1934	91.2	187	8.8

p = 0.790

Kalıcı ve geçici olarak çalışan işçiler arasında iş kazası geçirme bakımından istatistiksel olarak bir farklılık saptanamamıştır.

Tablo 4.21. Çalışanların sigara kullanma durumlarına göre iş kazası geçirme durumu

SİGARA KULLANIMI	İŞ KAZASI DURUMU			
	Geçirmemiş		Geçirmiş	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Hayır	677	90.6	70	9.4
Bırakmış	97	90.7	10	9.3
Evet	1161	91.6	107	8.4
TOPLAM	1935	91.2	187	8.8

p = 0.760

Katılımcılardan sigara içen ve içmeyen gruplar arasında iş kazası geçirme durumu yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanamamıştır.

Tablo 4.22. Çalışanların alkol kullanmalarına göre iş kazası geçirme durumu

ALKOL KULLANIMI	İŞ KAZASI DURUMU			
	Geçirmemiş		Geçirmiş	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Bırakmış	6	85.7	1	14.3
Hayır	1657	91.1	162	8.9
Evet	272	91.9	24	8.1
TOPLAM	1935	91.2	187	8.8

p = 0.793

Katılımcılardan alkol kullanan ve kullanmayan gruplar arasında iş kazası geçirme durumu yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo 4.23. Çalışanların çalıştıkları firma tipine göre iş kazası geçirme durumu

FİRMA TİPİ	İŞ KAZASI DURUMU			
	Geçirmemiş		Geçirmiş	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Alt İşveren	1721	90.7	176	9.3
Ana Yüklenici	172	94.0	11	6.0
Müşavir Firma	42	100.0	-	-
TOPLAM	1935	91.2	187	8.8

p = 0.042

Katılımcılardan alt işverene bağlı olarak çalışanlar arasında iş kazası geçirme sıklığı (% 9) diğerlerine göre daha fazladır. Söz konusu farklılık istatistiksel olarak da anlamlı bulunmuş

olmasına karşın müşavir firmada çalışanlar arasında hiç kaza geçiren bulunmaması nedeniyle bu farkın çıkmış olabileceğini göz önünde bulundurmamız gerekir.

Tablo 4.24. Birden fazla iş kazası geçirenlerin yaş gruplarına göre dağılımı

YAŞ GRUBU	SAYI	YÜZDE
26 - 30	5	33.4
31 - 35	3	20.0
17 - 20	2	13.3
36 – 40	2	13.3
51 ve üzeri	2	13.3
41 - 45	1	6.7
TOPLAM	15	100.0

Birden fazla iş kazası geçiren 15 katılımcıdan beşi 26-30 yaş grubundadır.

Tablo 4.25. Birden fazla iş kazası geçirenlerin eğitim durumlarına göre dağılımı

EĞİTİM DURUMU	SAYI	YÜZDE
İlkokul	10	66.7
Orta öğretim	5	33.3
TOPLAM	15	100.0

Birden fazla iş kazası geçiren 15 katılımcıdan beşi orta öğretim, 10'u ilkokul mezunudur.

Tablo 4.26. Birden fazla iş kazası geçirenlerin yaptıkları işe göre dağılımı

YAPTIĞI İŞ	SAYI	YÜZDE
Demirci	7	46.6
Kalıpçı	3	20.0
Destek – İdare	2	13.3
Harita – Ölçüm	1	6.7
Elektrik	1	6.7
Beton	1	6.7
TOPLAM	15	100.0

Birden fazla iş kazası geçiren 15 katılımcıdan yedisi demirci, üçü kalıpçı, ikisi de destek-idari işler çalışanlarıdır.

Tablo 4.27. Birden fazla iş kazası geçirenlerin medeni durumlarına göre dağılımı

MEDENİ DURUM	SAYI	YÜZDE
Evli	8	53.3
Bekar	7	46.7
TOPLAM	15	100.0

Birden fazla iş kazası geçiren 15 katılımcıdan yedisinin medeni durumu bekarıdır.

Tablo 4.28. Birden fazla iş kazası geçirenlerin göçmenlik durumlarına göre dağılımı

GÖÇMENLİK DURUMU	SAYI	YÜZDE
Göçmen	12	80.0
Göçmen değil	3	20.0
TOPLAM	15	100.0

Birden fazla iş kazası geçiren 15 katılımcıdan 12'si göçmen işçidir.

Tablo 4.29. Birden fazla iş kazası geçirenlerin çalıştıkları bölgelere göre dağılımı

BÖLGE	SAYI	YÜZDE
Saha	13	86.7
Büro	2	13.3
TOPLAM	15	100.0

Birden fazla iş kazası geçiren 15 katılımcıdan 13'ü sahada çalışan işçilerdir.

Tablo 4.30. Birden fazla iş kazası geçirenlerin kalıcılık geçicilik durumu

DURUM	SAYI	YÜZDE
Kalıcı	15	100.0
TOPLAM	15	100.0

Birden fazla iş kazası geçiren 15 katılımcının tümü kalıcı olarak çalışan işçilerdir.

Tablo 4.31. Birden fazla iş kazası geçirenlerin bağlı oldukları firma tipine göre dağılımı

FİRMA TİPİ	SAYI	YÜZDE
Alt İşveren	14	93.3
Ana Yüklenici	1	6.7
TOPLAM	15	100.0

Birden fazla iş kazası geçiren 15 katılımcıdan 14'ü alt işveren işçisidir.

Tablo 4.32. Çalışanların çalıştıkları bölgelere göre birden fazla iş kazası geçirme durumu

BÖLGE	İŞ KAZASI GEÇİRME DURUMU			
	Birden çok iş kazası		Bir iş kazası	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Büro	2	25.0	6	75.0
Saha	13	7.3	166	92.7
TOPLAM	15	8.0	172	92.0

p = 0.071

Kaza geçiren 187 katılımcıdan % 8'i birden fazla kaza geçirmiştir. Sahada çalışmakta olup kaza geçirenlerden % 7'si, büroda çalışanlardan ise % 25'i (2 işçi) birden fazla iş kazası geçirmişlerdir.

Tablo 4.33. Çalışanların yaptıkları işe göre birden fazla iş kazası geçirme durumu

YAPTIĞI İŞ	İŞ KAZASI GEÇİRME DURUMU			
	Birden çok iş kazası		Bir iş kazası	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Beton	1	50.0	1	50.0
Destek - İdare	2	20.0	8	80.0
Harita - Ölçüm	1	20.0	4	80.0
Demirci	7	13.0	47	87.0
Elektrik	1	12.5	7	87.5
Kalıpçı	3	3.9	74	96.1
Saha Müh. - Tekniker	-		5	100.0
Operatör	-		4	100.0
İSG	-		1	100.0
Tesisat	-		1	100.0
Formen	-		1	100.0
Düz İşçi	-		14	100.0
İzolasyon	-		3	100.0
Bakım - Montaj	-		2	100.0
TOPLAM	15	8.0	172	92.0

p = 0.361

İş kazası geçiren demirci ve elektrikçilerden %13'ünün birden fazla iş kazası geçirdikleri saptanmıştır.

Tablo 4.34. Çalışanların eğitim durumlarına göre birden fazla iş kazası geçirme durumu

EĞİTİM DURUMU	İŞ KAZASI DURUMU			
	Birden çok iş kazası		Bir iş kazası	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
İlkokul	10	8.6	106	91.4
Orta Öğretim	5	8.3	55	91.7
Okul Bitirmemiş	-		2	100.0
Yüksek Öğretim	-		9	100.0
TOPLAM	15	8.0	172	92.0

p = 0.796

İş kazası geçiren okula bitirmemiş ve yüksek öğretim mezunları arasında birden fazla iş kazası geçiren bulunmamaktadır.

Tablo 4.35. Çalışanların bağlı oldukları firma tiplerine göre birden fazla iş kazası geçirme durumu

FİRMA TİPİ	İŞ KAZASI DURUMU			
	Birden çok iş kazası		Bir iş kazası	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Ana Yüklenici	1	9.1	10	90.9
Alt İşveren	14	8.0	162	92.0
TOPLAM	15	8.0	172	92.0

p = 0.893

İş kazası geçiren ana yüklenici çalışanı 11 katılımcıdan bir tanesi, alt işverende çalışan 176 çalışanın da %8'inin birden fazla kaza geçirmiş olduğu saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 4.36. Çalışanların kalıcı geçici olma durumlarına göre birden fazla iş kazası geçirme durumu

ÇALIŞMA DURUMU	İŞ KAZASI DURUMU			
	Birden çok iş kazası		Bir iş kazası	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Kalıcı	15	8.2	168	91.8
Geçici	-		4	100.0
TOPLAM	15	8.0	172	92.0

p = 0.550

İş kazası geçirmiş olan kalıcı olarak istihdam edilen katılımcılardan %8'inin birden fazla sayıda iş kazası geçirdiği saptanmıştır.

Tablo 4.37. İş kazalarının günlere göre dağılımı

KAZA GÜNÜ	SAYI	YÜZDE
Çarşamba	38	18.6
Salı	37	18.1
Cuma	34	16.7
Cumartesi	27	16.2
Pazartesi	27	13.2
Perşembe	27	13.2
Pazar	8	3.9
TOPLAM	204	100.0

Toplam 204 iş kazasının 38 (% 19)'i Çarşamba günü gerçekleşmiştir.

Tablo 4.38. İş kazalarının saatlere iş saatlerine göre dağılımı

KAZA SAATİ	SAYI	YÜZDE
10.00	28	13.6
14.00	25	12.2
11.00	24	11.8
15.00	22	10.8
16.00	21	10.3
09.00	20	9.8
13.00	20	9.8
08.00	16	7.8
17.00	5	2.4
07.00	4	2.0
12.00	4	2.0
20.00	3	1.5
23.00	3	1.5
02.00	2	1.0
18.00	2	1.0
19.00	2	1.0
01.00	1	0.5
06.00	1	0.5
22.00	1	0.5
TOPLAM	204	100.0

Toplam 204 iş kazasının % 13.6'sının işin 4'üncü saatinde (10.00) gerçekleştiği saptanmıştır.

Tablo 4.39. İş kazalarının tiplerine göre dağılımı

KAZA TİPİ	SAYI	YÜZDE
Cisim çarpması	100	49.0
Sıkışma	25	12.3
Aynı seviyeden düşme	23	11.3
Çarpma	20	9.8
Cisim düşmesi	19	9.3
Burkulma	5	2.5
Yüksekten düşme	4	2.0
Sıcak çarpması	3	1.5
Trafik kazası	3	1.5
Böcek sokması	2	1.0
TOPLAM	204	100.0

Toplam 204 iş kazasının yaklaşık yarısı (% 49) cisim çarpması sonucu gerçekleşmiştir.

Tablo 4.40. İş kazalarının vücuttaki yerine göre dağılımı

VÜCUTTAKİ YERİ	SAYI	YÜZDE
El parmakları	45	22.1
El	36	17.6
Kol	27	13.2
Ayak	24	11.8
Yüz	18	8.8
Bacak	16	7.8
Göz	15	7.4
Sırt	7	3.4
Baş	6	2.9
MSS	3	1.5
Tüm vücut	3	1.5
Bel	2	1.0
Boyun	1	0.5
Testis	1	0.5
TOPLAM	204	100.0

İş kazalarının çok büyük bir bölümünde yaralanmalar ekstremitelerde gerçekleşmiştir.

Tablo 4.41. İş kazalarının yaralanma tipine göre dağılımı

YARALANMA TİPİ	SAYI	YÜZDE
Sıyrık	110	53.9
Kesi	37	18.1
Ezilme	17	8.3
Yumuşak doku travması	12	5.9
Batma	12	5.9
Fraktür	6	2.9
Senkop	3	1.5
Çoklu travma	3	1.5
Allerjik reaksiyon	2	1.0
Amputasyon	1	0.5
Yanık	1	0.5
TOPLAM	204	100

İş kazalarının yarısından fazlası sıyrık olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4.42. İş kazalarının kayıp iş günü sayısına göre dağılımı

KAYIP İŞ GÜNÜ	SAYI	YÜZDE
0	157	77.0
1	10	4.9
2	8	3.9
10	5	2.5
3	3	1.5
5	3	1.5
8	3	1.5
9	2	1.0
36	2	1.0
4	1	0.5
7	1	0.5
12	1	0.5
18	1	0.5
20	1	0.5
21	1	0.5
27	1	0.5
35	1	0.5
39	1	0.5
60	1	0.5
90	1	0.5
TOPLAM	204	100.0

Saptanmış olan iş kazalarının %77'si iş günü kaybı gerçekleşmeyen kazalardır. 204 kazadan 16'sında 10 gün ve daha fazla iş günü kaybı gerçekleşmiştir. Bir iş kazası sonucunda 90 gün işgünü kaybı yaşanmıştır.

İş Kazası Sıklık Hızı Ve İş Kazası Ağırlık Hızı Hesaplanması

Araştırma katılımcılarının (N=2122) izlem süresince hesaplanan toplam çalışma süreleri 1.836.194 adam saat olup saptanan 204 iş kazasından hiçbirisi ölümlü iş kazası değildir. 204 kaza sonucunda kaybedilen iş günü sayısı 547 iş günüdür.

İş kazası sıklık hızı, toplam kaza sayısının, toplam çalışma saatine bölünüp, 1.000.000 ile çarpılmasıyla bulunur. Araştırmamızın bulgularını uyguladığımızda;

204

İş kazası sıklık hızı = ----- X 1.000.000 = 111.1 iş kazası olarak hesaplanmıştır.

1.836.194

İş kazası ağırlık hızı, kazalar sonunda oluşan toplam gün kaybının, toplam çalışma saatine bölünüp 1.000.000 ile çarpılmasıyla bulunur. Araştırmamızın bulgularını uyguladığımızda;

547

İş kazası ağırlık hızı = ----- X 1.000.000 = 297.9 iş günü olarak hesaplanmıştır.

1.836.194

5. TARTIŞMA

Çalışmamızda kaza sıklık hızı 111.1 kaza ve ağırlık hızı ise 281.6 gün olarak bulunmuştur. SGK'nin verileri ise aynı sırayla, 3.1 kaza ve 519 gündür. Sıklık hızları arasındaki büyük fark, ülkemizdeki kaza bildirimlerine ilişkin sorunu açıkça ortaya koymaktadır. Kuruma bildirilen kazalar daha çok ciddi ve ölümlü kaza niteliğinde olanlardır. Nitekim bu durum, araştırmamız ve Kurum verilerinde ağırlık hızına ilişkin farktan da anlaşılmaktadır. Ölümlü kazaların varlığında, Kurum'un yaptığı hesaplamalarda kayıp iş günü için 7500 gün hesaplanmaktadır. Yukarıda değindiğimiz bildirim yetersizliği ve daha çok ciddi ve ölümlü kazaların bildirilmesi nedeniyle Kurum verilerinde sıklık hızı / ağırlık hızı sonuçlarına ilişkin çelişkili durum ortaya çıkmaktadır. Araştırmamızın ağırlık hızına ilişkin sonuçlarının Kurum verilerinin altında olması, araştırmamızda ölümlü iş kazası olmaması ile açıklanabilir.

Çalışmamızda, şantiyede bulunan işçilerin yaş ortalaması 33.5 olarak bulundu. Çalışan işçilerin yüzde 75'ten fazlasının 40 yaş ve altında olduğu gözlemlendi. Kaza geçirenlerin yaş gruplarına dağılımını incelediğimizde ise, gruplar arasında anlamlı fark olduğu ve en fazla kaza geçirme durumunun 17 – 20 yaş grubunda olduğu gözlemlendi. SGK 2008 verilerine göre, tüm sektörlerdeki iş kazaları en çok 18 – 24 yaş grubunda görülmüştür. İnşaat sektöründe yapılan başka bir araştırmada (Aslan, 2008) yine 20 – 24 yaş grubu en fazla kazanın görüldüğü grup olarak saptandı. 2004 yılında yapılan bir araştırmada da (Salminen, 2004 alıntı, Lopez et al, 2008) genç işçilerin daha fazla kaza yaptıkları ancak daha az ölümlü kaza yaptıkları görüldü. Yine 2005 yılında Amerika'da yapılan bir araştırmada, (Welch, 2005) kaza geçiren işçilerin üçte ikisinin 40 yaş ve altında oldukları görüldü. Çalışmamızda, birden fazla kaza geçirenlerin yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde de en fazla birden fazla kaza geçiren grup olarak üçte birlik oranıyla 26 – 30 yaş grubu görüldü.

Çalışmamızda, işçilerin yaklaşık yüzde 56'sının ilkokul mezunu olduğu görüldü. Aynı sektörde yapılan başka bir çalışmada da (Aslan, 2008) bu oran yaklaşık % 54 olarak bulundu. Yine çalışmamızda en fazla kaza yapan eğitim grubu olarak okul bitirmemişler (% 14.3) bulundu ve bu grubu ilkokul mezunları (% 9.8) izledi. Birden fazla kaza geçiren işçiler incelendiğinde de, ilkokul mezunlarının yüzde 67'lik bir orana sahip oldukları görüldü. İnşaat sektöründe çalışan işçilerin eğitim seviyeleri düşüktür ve bazı çalışmalarda bunun sektördeki yaygın kazaların ardındaki en önemli neden olduğu ileri sürülmektedir (Gervais, 2003 alıntı Lopez, 2008). Bu görüş tartışılmalıdır. Sektördeki işçilerin eğitim seviyelerinin düşüklüğü çalışmamızda da doğrulanmakla birlikte, bunu kaza sıklığının

nedenlerinden en önemlisi olarak gösterebilecek dayanaklardan yoksunuz. Zira, eğitim seviyesi, işçilerin görev tanımlarını, yaptıkları işi ve çalışma ortamlarını doğrudan belirlemekte, ve bu durum da olumsuz çalışma ortamlarında, ağır işlerle ve uzun çalışma saatlerinde çalışan işçilerin kaza yapmalarını kolaylaştırmaktadır.

Çalışmamızda, evli işçilerin oranı yüzde 71 olarak tespit edildi. Kaza yapma durumları açısından evli ve bekar işçiler arasında anlamlı bir fark gözlenmedi. Bir ağır metal fabrikasında yapılan başka bir çalışmada ise (Gülhan, 2008), bekar işçilerin kaza durumunun evlilere göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görüldü.

İşçilerin bağlı oldukları firma tipine göre dağılımlarına bakıldığında; yüzde 9 ana yüklenici, yüzde 2 müşavir firma ve yüzde 89 alt işveren sonucu bulundu. Küreselleşme adı verilen ve dinamiklerine giriş bölümünde dikkat çekilen sürecin en önemli istihdam faktörlerinden biri, alt işveren (taşeron) uygulamasıdır. Bu uygulamanın en fazla rastlandığı sektörlerden biri inşaat sektörüdür. Çalışmamızın bulguları da bu duruma işaret etmektedir. Çalışmamızda ayrıca, kaza geçirme durumları açısından da bağlı oldukları firma tipine göre anlamlı fark bulunmuştur. Alt işverene bağlı olarak çalışan işçilerin kaza sıklığı daha yüksektir. Benzer bulgular aynı sektörde yapılan başka bir çalışmada da gözlenmiştir (Aslan, 2008).

Araştırmanın yürütüldüğü şantiyede bulunan işçilerin doğum bölgelerine bakıldığında, yarıdan fazlasının doğum bölgesinin yurdun doğu (Doğu Karadeniz % 29.4, Doğu Anadolu % 13.7 ve Güneydoğu Anadolu % 8.8) bölgesinde olduğu görüldü. Kaza geçirme durumları açısından da bölgeler arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir.

Çalışanların yüzde 71.4 gibi önemli bir oranı göçmen işçilerden oluşmaktadır. İşçilerin % 24'ü köyden, % 37.4'ü ilçe merkezinden, % 10'u da şehir merkezinden göç etmişlerdir. İşsizliğin ve gelir dağılımı eşitsizliğinin hayli derin olduğu ülkemizde, insanlar yaşadıkları yerleri ve ailelerini bırakarak büyük kentlere çalışmak için göç etmek zorunda kalmaktadır. Kaza yapma durumlarına bakıldığında; göçmen işçilerin kaza yapma oranı % 9.4, göçmen olmayanların ise % 7.4 olarak bulunmuştur.

Şantiyede, saha çalışanlarının oranı % 90, büro çalışanlarının oranı ise % 10'dur. Kaza yapma durumları bakımından anlamlı bir fark bulunmuş olup, saha çalışanlarında kaza sıklığı daha yüksektir.

İnşaat sahasında yaklaşık % 2'lik geçici işçi bulunmaktadır. Bunlar, inşaat süreci içinde gerekli işleri yapmak için 1 – 10 gün arası bir süre için sahaya inmektedir. Kaza geçirme durumları bakımından her iki grup işçi arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir.

Çalışmamız kapsamında bulunan işçilerin iş dağılımına baktığımızda; en kalabalık grup olarak kalıpcıları (% 35.5), demircileri (% 28.9) ve düz işçileri (% 5.2) görmekteyiz. İnşaat yapım süreci geliştikçe iş dağılımları da değişmektedir. Bizim çalışmamızın geçerli olduğu süreç, büyük ağırlıkla kaba işlerin egemen olduğu bir süreçtir. Bu nedenle kalıpcı, demirci ve düz işçiler çoğunluğu oluşturmaktadır. Kaza yapma durumlarına bakıldığında, yapılan işler açısından anlamlı farklar bulunduğu ve en fazla kaza yapan gruplar olarak sırasıyla izolasyoncular, ölçme işçileri, elektrikçiler, tesisatçılar, düz işçiler, demirciler ve kalıpcıların geldiği gözlenmiştir.

Çalışanların % 60'ı sigara, yüzde % 14'ü alkol kullandığını belirtmişlerdir. Yapılan analizlerde, sigara ve alkol kullanma durumları ile kaza yapma durumu arasında bir ilişki saptanmamıştır.

Kazanın olduğu günler içinde Çarşamba gününün ilk sırayı aldığı gözlemlendi. Benzer bir bulgu, ölümlü iş kazalarının incelendiği başka bir çalışmada da bulundu. (Etiler ve ark. 2005). Ankara'da inşaat sektöründe yapılan bir başka çalışmada ise, kazaların günlere eşit olarak dağıldığı gözlemlendi (Aslan, 2008). Pazar günü dışarıda tutulduğunda, en az kaza yapılan gün olarak pazartesi saptandı. Oysa, İspanya inşaat sektörü iş kazalarını inceleyen bir çalışmada, en fazla kazanın olduğu gün pazartesi olarak gözlemlendi. (Lopez et al. 2008)

Kaza saatlerine bakıldığında; çalışmamızda kaza sayısının sabahтан öğlene kadar düzenli olarak arttığı ve en yüksek seviyesine 11.00'da ulaştığı (% 12.3), öğle vakti düşüp sonra tekrar artışa geçip günün zirvesini (% 12.8) saat 14.00'da yaptıktan sonra tekrar azaldığı gözlemlendi. Aynı sektörde ülkemizde yapılan bir çalışmada (Aslan, 2008), kaza sayısının sabah saatlerinde zirve yapıp ilerleyen saatlerde sürekli düştüğü gözlemlendi. SGK 2008 verileri de aynı şekildedir. İspanya'da 2. iş saati (Lopez et al. 2008) ve Amerika'da 3. iş saati (Horwitz and McCall, 2004 alıntı Lopez et al. 2008) en fazla kazanın görüldüğü saatler olarak saptandı.

Çalışmamızda kaza tipi olarak en fazla cisim çarpması gözlemlendi. Kazaların yaklaşık yarısını oluşturan (% 49) cisim çarpmasını sırasıyla sıkışma (% 12.3), aynı seviyeden düşme (% 11.3), çarpma (% 9.8) ve cisim düşmesi (% 9.3) izledi. Yüksekten düşme ise % 2'lik oranıyla son sıralarda yer aldı. SGK 2008 yılı verilerine bakıldığında da cisim çarpmasının ilk sırada olduğu görülmektedir. Amerika'da 2005 yılında yapılan bir çalışmada da cisim çarpması ilk sıradaki kaza tipi olarak saptanmıştır. (Welch et al. 2005) Bir başka çalışmada yüksekten düşme ilk sırada görüldü, onu cisim çarpması izlerken (Aslan, 2008), bir başka çalışmada düşmelerin en sık yaralanma ve ölüm nedeni olduğu gözlemlendi. (Hinze, 1997 alıntı Huang and Hinze, 2003) İspanya'da 1990 – 2000 yılları

arasında kaydedilmiş iş kazalarının analizinde ise aşırı yüklenme ve cisim çarpması benzer oranlarla ilk sıraları almakta, onları düşme olguları izlemektedir. (Lopez et al. 2008) Aynı çalışmada ciddi kaza nedeni olarak da yüksekten düşme ilk sırayı almaktadır. Benzer bulgu ülkemizde de gözlenmiştir. (Gürcanlı, 2008) Çalışmamız, inşaat sürecinin bir bölümünü kapsamaktadır. Bu bölümde ağırlıklı olarak hafriyat ve kaba işler yapılmaktadır. Bu durum kaza tipleri analizinin sonuçlarını doğrudan etkileyebilir. Zira çeşitli çalışmalarda yüksek oranlarda görülen yüksekten düşmelerin çalışmamızda çok düşük seviyede çıkması bu durumla açıklanabilir. Yine cisim çarpması oranının en yüksek olması da aynı durumla açıklanabilir. Kaba işler aşamasında en fazla yapılan iş kalıpcılık ve demirciliktir, bu da cisim çarpması olgularını sıklıkla ortaya çıkarmaktadır. İnşaat sürecinin bitiminde yapılacak bir analiz, kaza tipi profilini değiştirebilir.

Kaza sonucu yaralanan organlar açısından ekstremiteler ilk sırada gözlendi. Parmak, el, kol, ayak ve bacak yaralanmaları toplam içinde dörtte üçü aşan bir oran oluşturmaktadır (% 76.1) SGK 2008 yılı verileri de aynı özelliği göstermektedir. Bir başka çalışmada da en fazla yaralanan organ olarak el bulunmuştur (Chau et al. 2004). Yapılan işler ve iş ortamı kaza tipini, kaza tipi de yaralanan vücut bölümünü doğrudan etkilemektedir. Çalışmamız boyunca önce hafriyat sonra kaba işlerin ağırlıkta olması, başta parmak (% 22.1), el (% 17.6) ve kol (% 13.2) olmak üzere en fazla ekstremitelerin yaralanmasını açıklayan bir durumdur.

Kaza sonucu oluşan yaralanma tipi analiz edildiğinde, en fazla sıyrık (% 53.9) ve kesi (% 18.1) gözlendi. Bir önceki paragrafta vurgulanan çalışma ortamı ve yapılan işin etkisini bu sonuçlarda da izleyebiliyoruz. Sürekli olarak özellikle parmak, el ve kol kullanılarak yapılan işler nedeniyle ve cisim çarpması sonucu, sıyrık ve kesi olguları sıklıkla ortaya çıkmaktadır. Bu veriler SGK 2008 yılı verileriyle de uyumludur. İki ayrı araştırmada da benzer bulgular elde edilmiştir (Welch et al. 2005), (Hinze, J. et al. 2006).

6. SONUÇLAR

1. Çalışmamızda, iş kazası hızı 111.1 kaza ve ağırlık hızı da 281.6 gün olarak bulunmuştur. Sıklık hızı, SGK'nin 2008 yılı için açıkladığı 3.1 rakamının çok üzerindedir ve önemli bir kayıt ve bildirim sorunu yaşandığını göstermektedir. Çalışmada bulunan ağırlık hızı değeri ise SGK verisinin altındadır. Bu durum, çalışmada ölümlü iş kazası olmaması ile açıklanabilir.

2. İşçilerin yaş ortalaması 33.5 olarak bulundu. Genç işçi profilinin egemen olduğu bu çalışmada, 40 ve daha küçük yaşlardaki işçiler, tüm işçilerin % 75'ten fazlasını oluşturuyordu. İnşaat sektörüne ilişkin bu özellik başka çalışmalar ve resmi verilerle de uyumludur.

3. İşçilerin eğitim düzeyleri incelendiğinde % 56'lık büyük bölümünün ilkökul mezunu olduğu gözlemlendi. İnşaat sektöründeki işçilerin eğitim düzeylerinin genel olarak düşük olduğu başka çalışmalarla da doğrulanmakla birlikte, bunun sektördeki yaygın kazaların doğrudan nedeni olduğu konusu tartışılmalıdır. Eğitim seviyelerinin doğrudan sonucu onların görev tanımları ve çalışma ortamlarıdır.

4. Evli işçilerin oranı % 71 bulundu. Kaza yapma durumları bakımından evli ve bekar işçiler arasında anlamlı bir fark bulunmadı.

5. İşçiler üç ayrı tipte firmaya bağlı olarak çalışmaktaydılar. Bu firma tipleri; ana yüklenici firma, müşavir firma ve alt işveren (taşeron) firmalarıdır. Çalışmamızda, işçilerin % 89 gibi büyük bir kesiminin alt işveren firmalarına bağlı olarak çalıştığı gözlemlendi. Alt işveren uygulamaları küresel ölçekte hacmini gittikçe artıran bir istihdam biçimidir ve daha fazla emek sömürüsü ile karakterize edilebilir. Ayrıca, çalışmamızda kaza yapma durumları incelendiğinde alt işveren çalışanlarının anlamlı biçimde fazla kazaya maruz kaldıkları gözlemlendi. Bu bulgu başka çalışmalarda da gözlemlendi.

6. Çalışmanın yapıldığı şantiyede çalışan işçilerin % 71.4'ü göçmen işçidir. Gelir dağılımındaki eşitsizlikler ve yaygın işsizlik nedeniyle yaşadıkları yerleri ve ailelerini terk ederek çalışmaya gelen bu işçiler, işveren tarafından hazırlanan bir kampta barınmaktadırlar. Bu göçmen işçilerin büyük çoğunluğu başta Doğu Karadeniz bölgesi olmak üzere ülkenin doğu bölgelerinden geldi. Yapılan kaza analizinde, bölgeler arasında anlamlı bir fark bulunmadı.

7. Şantiyede, saha çalışanlarının oranı % 90, ofis çalışanlarının oranı ise % 10'dur. Kaza yapma durumları bakımından anlamlı bir fark bulunmuş olup, saha çalışanlarında kaza sıklığı daha yüksektir. İnşaat sahasında yaklaşık % 2'lik geçici işçi bulunmaktadır. Bunlar,

inşaat süreci içinde gerekli işleri yapmak için 1 – 10 gün arası bir süre için sahaya inmektedir. Kaza geçirme durumları bakımından her iki grup işçi arasında anlamlı bir fark gözlenmedi.

8. Çalışan işçilerin görev dağılımlarına bakıldığında, en büyük gruplar olarak kalıpcıları (% 35.5), demircileri (% 28.9) ve düz işçileri (% 5.2) görmekteyiz. Bu üç grubun böylesine büyük bir çoğunluğu (% 69.4) oluşturması, araştırmamızın yapıldığı zaman dilimi içinde inşaat sürecinin durumu ile ilgilidir. Araştırmamız, inşaat sürecinin ilk on ayını, yani ağırlıklı kazı, hafriyat, izolasyon ve kaba işlerin yapıldığı dönemi kapsamaktadır. Kaza durumları analiz edildiğinde de yapılan işler arasında anlamlı farklar bulundu ve izolasyoncular ve ölçme işçileri ilk sıraları aldılar.

9. Çalışanların % 60'ı sigara, yüzde % 14'ü alkol kullandığını belirtmişlerdir. Yapılan analizlerde, sigara ve alkol kullanma durumları ile kaza yapma durumu arasında bir ilişki saptanmamıştır.

10. Kazanın olduğu günler içinde Çarşamba gününün ilk sırayı aldığı gözlemlendi. Benzer bir bulgu, ölümlü iş kazalarının incelendiği başka bir çalışmada da bulundu. (Etiler ve ark. 2005). Pazar günü dışarıda tutulduğunda, en kaza yapılan gün olarak pazartesi saptandı. Oysa, İspanya inşaat sektörü iş kazalarını inceleyen bir çalışmada, en fazla kazanın olduğu gün pazartesi olarak gözlemlendi. (Lopez et al, 2008)

11. Kazaların en fazla görüldüğü saat 14.00 olarak saptandı. Kazaların en yüksek seviyesine önce 11.00'da ulaştığı, öğle vakti düşüp sonra tekrar artışa geçip günün zirvesini saat 14.00'da yaptıktan sonra tekrar azaldığı gözlemlendi.

12. Çalışmamızda kaza tipi olarak en fazla cisim çarpması gözlemlendi. Kazaların yaklaşık yarısını oluşturan cisim çarpmasını sırasıyla sıkışma, aynı seviyeden düşme, çarpma ve cisim düşmesi izledi. Bu durum, araştırmanın yapıldığı dönemde inşaatla ağırlıklı yapılan işlerle ilgilidir. Bu veriler SGK verileriyle de uyumludur. İnşaat sürecinin tamamını değerlendiren bir çalışmada kaza tiplerinin profili değişebilir.

13. Kaza sonucu yaralanan organlar açısından ekstremiteler ilk sırada gözlemlendi. Parmak, el, kol, ayak ve bacak yaralanmaları toplam içinde dörtte üçü aşan bir oran oluşturmaktadır. SGK 2008 yılı verileri de aynı özelliği göstermektedir. Yapılan işler ve iş ortamı kaza tipini, kaza tipi de yaralanan vücut bölümünü doğrudan etkilemektedir.

14. Kaza sonucu oluşan yaralanma tipi analiz edildiğinde, en fazla sıyrık ve kesi gözlemlendi.

7. ÖNERİLER

İş Kazaları, sakat bırakma ve ölüme neden olan sonuçları ve sıklığı nedeniyle, dünya çapında önemli bir halk sağlığı sorunudur. Çalışma yaşamının içindeki bir olgu olması nedeniyle de iş kazaları, her şeyden önce üretim ilişkileri içindeki yeri – niteliği itibariyle değerlendirilmelidir. İşyerleri, kar amacıyla kurulan yerler olduklarından, iş kazalarına karşı alınacak her türlü önlem bir maliyet konusudur.

İş kazalarının bir diğer önemli niteliği ise önlenabilir oluşudur. Çalışma ortamı, iş akışının niteliği, çalışma işbirlikleri, mesleki eğitim, çalışma ve dinlenme süreleri, beslenme, özlük hakları, kişisel koruyucular gibi etmenler iş kazası oluşum sürecinin belirleyicileridir. Sayılan bu etmenlerin, insan sağlığı ile uyumlu hale getirilmesi, iş kazalarının önlenmesi bakımından temel yaklaşım olmalıdır.

İş kazası olgusu, yukarıda açıklanan ilk niteliği gereği toplumsal bir olgudur. Kazaların bizzat mağdurları, onların örgütü olan sendikalar ve onları temsilen politika yaptığı iddiasına sahip olan yapıların, bu anlayışla mücadele etmeleri gerekmektedir. Bu mücadelenin etkinliğini sağlayacak en önemli faktörlerden birisi de elbette konuya ilişkin bilgi, deneyim ve bunların paylaşımı olacaktır.

Konunun asıl öznelere taşınmaları gereken bu karakterden başka, iş kazalarının önlenmesi ile ilgili mücadelede kuşkusuz bir diğer önemli faktör devlettir. Bu bölümün ikinci paragrafında iş kazası oluşum sürecinin belirleyicileri olarak nitelendirilen etmenlerin düzenlenmesi ve işçi – iş uyumunun sağlandığı çalışma ortamlarının oluşturulması görevi, devletin en önemli görevleri arasında olmalıdır. Devlet bu görevini, uygun mevzuat düzenlemesi, denetim ve yaptırım uygulamaları ile yerine getirebilir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili mevzuatımız ilginç özelliklere sahiptir. Küreselleşme adı verilen süreçte, ülkemizin de içinde bulunduğu uluslararası konjonktürün bir ürünü olma özelliği, alana ilişkin mevzuatın temel niteliğidir. Özellikle Avrupa Birliği (AB) uyum sürecinin adeta baskısıyla yapılan düzenlemeler, akılcılıktan uzak bir aynen aktarım özelliği taşımaktadır. Oysa, uygun bir hukuksal altyapı, alanın tüm toplumsal bileşenlerinin etkin katılımı, amacın açık tanımı, denetim ve yaptırım uygulamalarının belirlenmesiyle sağlanabilir. Özellikle, 2003 yılında yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Yasası hükümlerine bağlı olarak çıkarılan çok sayıdaki yönetmeliğin bazen tamamen, bazen kimi maddelerinin yürürlüklerinin durdurulması veya iptal edilmesi, karmaşayı iyice artırmıştır. Ve bu aşamada belirtmek gerekir ki, karmaşanın handikapı toplumsal yapılar arasında eşit dağılmaz, çalışanların kaderlerine yarananma, sakatlık ve ölüm olarak kaydedilir.

Mevzuatımızın bu niteliğini değerlendirdikten sonra, devletin görevlerinin bir diğer önemli parçasına, denetim konusuna da değinmek gerekir. Yetersizliğini vurguladığımız hukuksal düzenlemeler içinde elbette olumlu parçalar da vardır. Ancak burada da, denetim sorunuyla karşılaşıyoruz. İşyerlerinin sağlık ve güvenlik denetimleri son derece yetersiz ve etkili olmaktan uzaktır. Bu yetersiz durumun açıklaması olarak daha çok personel sayısının azlığı dile getirilse de, bu açıklama çok eksiktir. Bir kere, sorun bu olsa bile, denetleme içine “niyeti” olan devletin personel azlığını kolaylıkla çözebileceği söylenebilir. Ancak sorun bu değildir. Sakat bırakan, can alan iş kazaları bütün toplumun gözü önünde ve durmaksızın yaşanmaktadır. Tüm yetersizliğine karşın, halen yürürlükte olan mevzuat hükümlerine göre yapılacak etkin denetim ve takip bile çarpıcı gelişmelerin önünü açabilir.

Alana ilişkin yapılması gereken bir çok Őey bulunmaktadır. Bunların belirlenmesi, planlanması ve uygulanması güncel bilgilere sürekli olarak sahip olmakla doğrudan ilgilidir. Bunun gerçekleşmesi de, düzgün kayıt ve bildirim sisteminin sağlanmasıyla bağlıdır. Çalışmamızda bulunan sıklık hızı ile resmi veriler arasındaki büyük fark, bu sorunu açıkça ortaya koymaktadır. Sağlık ve güvenlik birimleri kurulmuş işyerleri, niversiteler ve devlet kurumlarının akılcı işbirliği böyle bir sistemin kurulmasını olanaklı kılacaktır.

KAYNAKLAR

- Arı, A. (2006), Küreselleşme ve Kurationsızlaştırma, Çalışma ve Toplum Dergisi, s.2006/3
- Aslan, A. (2008), Bir inşaat şirketinde meydana gelen iş kazalarının değerlendirilmesi, yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Bağımsız Sosyal Bilimciler, (2005), 2005 başında Türkiye'nin ekonomik ve siyasal yaşamı üzerine değerlendirmeler, <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org>, (ulaşım: 28.04.2010)
- Boratav, K. (2009) Türkiye iktisat tarihi, İmge Kitabevi yayınları, Ankara
- Chau, N., Gauchard, G., Siegfried, C., Benamghar, L., Dangelzer, J., Français, M., Jacquin, R., Sourdou, A., Perrin, P., Mur, J. (2004), Relationships of job, age and life conditions with the causes and severity of occupational injuries in construction workers, Occupational and Environmental Health (2004) 77:60-66
- Dong, X. (2005), Long workhours, work scheduling and work-related injuries among construction workers in the United States, Scandinavian Journal of Work, Environment and Health 2005;31(5):329-335
- Etiler, N. Çolak, B. Biçer, Ü. Barut, N. (2004), Fatal occupational injuries among workers in Kocaeli, Turkey, International Journal of Occupational and Environmental Health 2004; 10:55-62
- Gülhan, B. (2008), Bir ağır metal üretim fabrikasında çalışanların iş kazası geçirme sıklığı ve ilişkili etmenler, yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Güranlı, E. (2008), Dünyada ve Türkiye'de iş güvenliğinde gelinen durum ve inşaat sektörü, Ölçü dergisi, s.90, Şubat 2008
- Hamzaoğlu, O, Naçacı, E, Belek, İ. (2000), Kapitalizm-Sosyal Politika-Sosyal Devlet-Sosyal Güven(siz)lik, Mesleki Sağlık ve Güvenlik dergisi, s.1, Ocak 2000
- Huang, X. Hinze, J. (2003), Analysis of construction worker fall accidents, Journal of Construction Engineering and Management, Mayıs / Haziran 2003
- Hinze, J., Devenport, J., Giang, G. (2006), Analysis of construction worker injuries that do not result in lost time, Journal of Construction Engineering and management, March 2006 – 321
- İşyeri Hekimliği Ders Notları, (2004), Türk Tabipleri Birliği Yayınları, 8.Baskı, s.271,272.
- Kurt, İ.H. (2000), 20 yüzyılda sosyal politikalar : 3.dönem, Mesleki Sağlık ve Güvenlik dergisi, s.1, Ocak 2000
- Lopez, M, Ritzel, D, Fontaneda, I, Alcantara, G. (2008), Construction industry accidents in Spain, Journal of Safety Research, s.39 (2008)
- Marshall, (1998) Sosyoloji sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara
- Sosyal Güvenlik Kurumu, (2010), <http://sgk.gov.tr>, (ulaşım:28.04.2010)
- Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, cilt 1, s.160, 162
- Şenkal, A. (2006) İLO Nedir ? <http://calisma.org> (ulaşım : 28.04.2010)
- Tanilli, S. (1989), Yüzyılların gerçeği ve mirası, Say yayınları, İstanbul
- Welch, L. Hunting, K. Murawski, J. (2005), Occupational injuries among construction workers treated in a major metropolitan emergency in the United States, Scandinavian Journal of Work, Environment and Health; 31, 2:11-21

Yılmaz, F. (2009), Küreselleşme sürecinde gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye’de iş sağlığı ve güvenliği, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, c.6, s.1(2009)

Yılmaz, G. (2001) Şirket sağlığı hissedar güvenliği, Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, s.5, Ocak 2001

Yılmaz, G. (2008), İşçi sağlığı ve iş güvenliğinin tarihi gelişimi, Ölçü dergisi, s.37, Şubat 200

ÖZGEÇMİŞ

1. Bireysel Bilgiler

- Adı Soyadı : Ercan Duman
- Doğum yeri ve tarihi : Malatya 02.06.1962
- Uyuğu : T.C.
- Medeni Durumu : Evli
- Askerlik Durumu : Yapmış
- Çalıştığı kurum: İşyeri Hekimi
- İletişim Adresi ve telefonu : Ali Nihat Tarlan c. Kurukuyu s. 6/26
Bostancı – İstanbul 0533 562 87 92

2. Eğitimi (tarih sırasına göre)

Nilüfer Hatun İlkokulu – 1973

Nilüfer Hatun ortaokulu – 1976

Işıklar Askeri Lisesi – 1980

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi - 1988

- Yabancı dili : Fransızca

3. Unvanları

4. Mesleki Deneyimi

5. Üye Olduğu Bilimsel Kuruluşlar

6. Bilimsel Etkinlikler

- Seçilmiş yayınlar
- Aldığı burslar
- Ödüller
- Projeleri
- Verdiği konferans ya da seminerler

